

ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГРИДЖУК ОКСАНА ЄВГЕНІВНА

УДК 378.4:37.091:[81'276.6-047.22:(630*+674)-057.4]

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ
МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ЛІСОТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)»

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук



Херсон – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Херсонському державному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор
Дроздова Ірина Петрівна,
Харківська державна академія
дизайну і мистецтв,
завідувач кафедри українознавства.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Хом'як Іван Миколайович,
Національний університет «Острозька академія»,
завідувач кафедри української мови і літератури;

доктор педагогічних наук, професор
Копусь Ольга Антонівна,
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського,
перший проректор із навчальної та
науково-педагогічної роботи;

доктор педагогічних наук, професор
Климова Катерина Яківна,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри лінгвометодики та
культури фахової мови.

Захист відбудеться ____ травня 2018 р. о ____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 67.051.03 в Херсонському державному університеті за адресою: 73000, м. Херсон, вул. Університетська, 27, ауд. 256.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Херсонського державного університету за адресою: 73000, м. Херсон, вул. Університетська, 27.

Автореферат розіслано ____ квітня 2018 р.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради



Т. Г. Окуневич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В умовах соціально-економічних реформ сьогодення завданням вищої школи є підготовка фахівців, рівень професіоналізму яких визначається сукупністю набутих професійних знань і навичок, умінням грамотно й аргументовано здійснювати науково-виробниче та службове спілкування. Компетентнісний підхід до навчання у вищій школі забезпечує спроможність майбутніх фахівців якісно провадити професійну діяльність, задовольняє прагнення поглиблювати знання, удосконалювати вміння й навички впродовж життя. Фундаментом, на якому має ґрунтуватися освітній процес у закладі вищої технічної освіти, є всебічний розвиток студентів, формування в них системи компетентностей (загальних і спеціальних), що відбивають не лише сукупність фахових знань, умінь і навичок, а й економічних, правових, екологічних, мовнокомунікативних та інших аспектів майбутньої професійної діяльності.

Нормативне підґрунтя та основні аспекти формування ключових компетентностей студентів висвітлено в низці документів, серед яких Закон України «Про вищу освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Концепція екологічної освіти України, Національна рамка кваліфікацій, Національний освітній глосарій, Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, Інженерна освіта для сталого розвитку, Проект *Тюнінг* («Гармонізація освітянських структур в Європі») тощо.

У системі базових компетентностей мовнокомунікативна компетентність (МКК) студента є однією з основних, що визначає його конкурентоспроможність й успішну професійну реалізацію в умовах сучасного ринку праці, оскільки саме завдяки розвиненим мовнокомунікативним навичкам студент як майбутній фахівець зможе належно виконувати свої професійні обов'язки, налагоджувати ділові стосунки, долати різноманітні бар'єри, що перешкоджають якісному спілкуванню у виробничих обставинах.

Рівень засвоєння фахово зорієнтованих мовнокомунікативних навичок залежить від сформованості певних компетентностей – орфоепічної, лексичної, граматичної, стилістичної, соціокультурної, термінологічної, мовленнєвої текстової, культуромовної тощо, серед яких особливо значущою є термінологічна компетентність, яка забезпечує оволодіння студентом фаховою термінологією і в сукупності з іншими компонентами МКК визначає його спроможність як майбутнього фахівця демонструвати належний нормативний рівень професійного спілкування. Ідеться не лише про зміцнення мовних знань і формування мовленнєвих навичок студентів, розвиток в них наукового професійно зорієнтованого мислення та мовлення, удосконалення вмінь правильно висловлювати власні міркування, а й про спрямування змісту навчання на майбутню професійну діяльність, зокрема й наукову. У такому контексті розвиток у студентів термінологічної компетентності набуває актуальності як науково-методична й організаційна проблема, що має міждисциплінарний характер і зумовлює залучення до її розв'язання теоретичного потенціалу як спеціальних наук, так і філологічних. Ґрунтовні мовні знання стають необхідним компонентом професійної підготовки

фахівців, оскільки сприяють ефективному засвоєнню фахових дисциплін, творчому зростанню особистості, формуванню її національного менталітету.

У сучасних освітніх програмах закладів вищої освіти нефілологічного профілю головний акцент зроблено на засвоєнні спеціальних дисциплін, що, з одного боку, незаперечно, є правильним, а з іншого – зменшує значущість гуманітарної підготовки студентів. Мовна освіта в лісотехнічному виші є частиною гуманітарного циклу навчання, її, на наш погляд, доречно поєднати зі спеціальною, об'єднавши зусилля філологів і фахівців спеціальних дисциплін, і сформувати в студентів ціннісне ставлення до мови; навчити їх розглядати мову професійного спрямування як засіб успішної самореалізації, розуміти, що вивчення фахової термінології в лінгвістичному аспекті необхідне для практичної реалізації набутих знань у сфері майбутньої наукової та професійної діяльності. Фактично йдеться про формування мовної особистості студента-лісотехніка, що у складних умовах сьогодення залишається пріоритетним завданням мовної підготовки у вищій школі й має знайти своє ефективне розв'язання.

Аналіз наукових джерел із філософії, психології, лінгвістики, лінгводидактики дає змогу з'ясувати основний діапазон досліджень, що можуть бути використані з метою вдосконалення мовної освіти в закладах вищої освіти, зокрема:

- вплив мови на формування мовної картини світу в контексті когнітивного аналізу мовної особистості (Ф. Бацевич, Г. Богін, А. Богуш, Й. Вайсгербер, М. Вашуленко, Г. Ващенко, Л. Засєкіна, Л. Мацько, Г. Мацюк, І. Огієнко, О. Потєбня, П. Селігей);

- визначення теоретичних основ української педагогіки (І. Бех, Г. Ващенко, О. Вишневський, О. Сухомлинський);

- аналіз психолінгвістичних аспектів розвитку особистісних якостей сучасного фахівця (Л. Виготський, П. Гальперін, Е. Зеєр, І. Зимня, М. Жинкін, О. М. Леонт'єв, О. О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, І. Синиця);

- дослідження взаємозв'язків мовних явищ, що характеризують мову як систему (Ф. Бацевич, В. Виноградов, І. Вихованець, К. Городенська, І. Кочан, І. Кочерган, Л. Мацько, О. Селіванова, Л. Струганець);

- з'ясування сутності понять *компетентність* і *компетенція*, їхнього співвідношення (М. Головань, І. Зимня, Ю. Рашкевич, А. Хуторської);

- уточнення поняття *мовнокомунікативної компетентності* й аналіз проблеми формування різних видів компетентностей студентів закладів вищої освіти (Л. Барановська, З. Бакум, А. Богуш, В. Борисенко, Л. Вікторова, О. Горошкіна, Л. Знікіна, К. Климова, Л. Кравець, Л. Мацько, Н. Микитенко, Г. Михайловська, Н. Остапенко, М. Пентилюк, Л. Струганець);

- науково-теоретичні засади навчання української мови у вищій та основній школі (Н. Бабич, З. Бакум, О. Біляєв, М. Вашуленко, Н. Голуб, І. Дроздова, С. Караман, О. Ковтун, О. Копусь, О. Кучерук, О. Любашенко, Л. Мацько, Л. Мамчур, А. Нікітіна, Т. Окуневич, С. Омельчук, М. Пентилюк, Т. Симоненко, І. Хом'як);

- навчання фахової термінології в закладах вищої освіти (Г. Бондаренко, Л. Вікторова, Т. Денищич, О. Дженджеро, Н. Тоцька, Г. Чорновол);

- використання інтерактивних технологій у методиці загальної та професійної підготовки (М. Кларін, І. Мельничук, В. Монахов, Л. Пироженко, Є. Полат, О. Пометун, Г. П'ятакова, Л. Романишина, Т. Сердюк, С. Сисоєва, О. Січкарук, П. Фенрих, П. Шевчук);

- особливості організації самостійної роботи студентів (Н. Журавська, Н. Майер, І. Нагрибельна).

Формування термінологічної компетентності ґрунтується на наукових засадах вироблення системи термінологічних знань, зокрема на розумінні процесів розвитку української термінології (С. Булик-Верхола, М. Вакуленко, М. Гінзбург, Т. Кияк, І. Кочан, Г. Мацюк, Г. Наконечна, Т. Панько, Л. Полюга, Л. Симоненко); процесів становлення та сучасного стану лісотехнічної термінології (Н. Библюк, В. Бондаренко, С. Генсірук, О. Фурдичко); на дослідженні складу й структурної організації української термінології (С. Булик-Верхола, І. Кочан, Г. Мацюк, С. Овсейчик, О. Павлова, Т. Панько та ін.); лексико-семантичних і структурно-словотвірних особливостей термінів (І. Кочан, О. Кринець, О. Литвин, О. Мартиняк, Б. Михайлишин, С. Овсейчик, С. Омельчук та ін.); на з'ясуванні доцільності використання запозичених термінів й унормування їх (М. Гінзбург, М. Зубков, Н. Краснопольська, О. Мартиняк, А. Медведів, І. Муляр, Т. Секунда); опрацюванні мовностилістичних й синтаксично-стилістичних ознак науково-технічної мови (І. Метлинська, І. Ребезнюк, Р. Рожанківський та ін.).

Актуальність досліджуваної проблеми, недостатнє її висвітлення як у теоретичному, так і в практичному плані, а також те, що методика формування фахово зорієнтованої МКК студентів лісотехнічних спеціальностей, визначення специфіки термінологічної компетентності ще не були предметом окремого педагогічного дослідження, зумовили вибір теми дисертаційної роботи **«Теоретико-методичні засади формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження є складником теми кафедри мовознавства Херсонського державного університету «Теорія і практика навчання української мови в середній та вищій школі в умовах стандартизації сучасної освіти» (реєстраційний номер 0117U001765). Дисертація також пов'язана з держбюджетною темою «Теоретико-методологічні засади екологізації освіти як чинника формування людського капіталу для сталого розвитку» Національного лісотехнічного університету України (державний реєстраційний номер 0115U002315). Тему дисертації затверджено вченою радою Національного лісотехнічного університету України (протокол від 26.09.2013 № 8) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук при НАПН України (протокол від 28.01.2014 № 1).

Об'єктом дослідження є навчання українського професійного мовлення та формування термінологічних знань студентів лісотехнічних спеціальностей.

Предмет дослідження – теоретико-методичні засади формування мовнокомунікативної компетентності студентів, які навчаються за лісотехнічними спеціальностями.

Мета й завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в науковому обґрунтуванні теоретичних і методичних засад, розробленні й

експериментальній перевірці методики формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей.

Відповідно до мети дослідження визначено такі *завдання*:

1) обґрунтувати теоретико-методичні засади становлення МКК студентів лісотехнічних спеціальностей;

2) з'ясувати співвідношення понять *компетентність* і *компетенція* в контексті дослідження, обґрунтувати необхідність диференційованого використання їх; окреслити поняття *мовнокомунікативна компетентність* студентів лісотехнічних спеціальностей, описати її компоненти, визначити роль термінологічної компетентності в становленні мовної особистості студента-лісотехніка;

3) дослідити лінгвістичні основи набуття термінологічних фахових знань студентами лісотехнічних спеціальностей (склад і системну організацію терміносистем лісівництва та деревооброблення, лексико-семантичні, лексико-граматичні та структурно-словотвірні особливості української лісівничої термінології й термінології деревооброблення, специфіку функціонування питомих і запозичених термінів в аналізованих терміносистемах);

4) схарактеризувати соціокультурні й особистісні чинники формування МКК як основи розвитку мовної особистості студента, провести моніторинг їх;

5) проаналізувати мовну особистість студента-лісотехніка й виокремити її компоненти;

6) визначити лінгводидактичні засади розвитку МКК студентів – майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей;

7) створити модель і розробити на її основі методику формування МКК студентів у процесі вивчення дисциплін «Українська мова (за професійним спрямуванням)» і «Фахова термінологія» (для спеціальностей «Лісове господарство», «Деревообробні та меблеві технології»);

8) експериментально перевірити методику формування професійної МКК студентів лісотехнічних спеціальностей.

Концепція дослідження. Потреба в обґрунтуванні теоретико-методичних засад і розробленні методики формування МКК у системі підготовки студентів лісотехнічних спеціальностей зумовлена тим, що навчання мови має бути зорієнтоване на розвиток мовної особистості фахівця, підготовленого до професійної діяльності.

Специфіка та складність означеного процесу полягає в тому, що обсяг мовних дисциплін у технічному виші зведений до мінімуму, тому необхідно розробити й упровадити в освітній процес спеціалізовані мовні курси. Концепція дослідження інтегрує лінгводидактичні й методико-експериментальні аспекти поетапного становлення МКК студентів лісотехнічних спеціальностей.

Провідна ідея дослідження полягає в тому, що ефективно навчання фахового мовлення студентів – майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей – є складним цілісним процесом, що ґрунтується на опрацьованих наукових засадах, які зумовлюють включення до розробленої методики формування МКК додаткової дисципліни «Фахова термінологія» для СВО «магістр».

Концепцію, провідну ідею та основні положення дослідження акумульовано в **загальній гіпотезі**, суть якої полягає в тому, що високий рівень фахового мовлення є важливою якістю мовної особистості студента, що має бути розвинена на основі набуття МКК під час вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та поглиблення рівня МКК з особливим акцентом на термінологічну компетентність на заняттях з дисципліни «Фахова термінологія». Формування МКК сприятиме оптимальній підготовці сучасних фахівців лісотехнічних спеціальностей, готових не лише успішно працювати, а здатних до наукового пошуку, творчого осмислення перспектив обраної професії. Ефективність розвитку МКК студентів залежить не лише від сукупності спеціальних знань за фахом, а й від упровадження авторської методики. Розроблені теоретичні й методичні основи формування МКК студентів забезпечать розвиток їхнього професійного мовлення, опанування мовних знань, належне засвоєння фахової термінології, становлення особистості професіонала загалом, а отже, забезпечать розв'язання головного завдання національної освіти – формування мовної особистості конкурентоспроможного фахівця, здатного до високоефективної трудової діяльності в умовах сучасної ринкової економіки.

Загальну гіпотезу конкретизуємо в *часткових*, у яких припускаємо, що рівень МКК студентів лісотехнічних спеціальностей суттєво підвищиться, якщо:

1) урахувати в освітньому процесі розроблені теоретико-методичні засади формування МКК студентів;

2) застосовувати компетентнісний, особистісно зорієнтований, соціокультурний, аксіологічний, функційно-стилістичний, комунікативно-діяльнісний, ситуаційно-проблемний, професійно зорієнтований підходи;

3) формувати мовну особистість студента шляхом взаємопов'язаного розвитку її компонентів – мовної свідомості, вербально-семантичного, лінгвокогнітивного, емоційного та прагматичного;

4) упроваджувати методику формування лінгвістичного, соціолінгвістичного й прагматичного компонентів МКК майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей;

5) використовувати діалогові, інтеграційні, тренінгові, інтерактивні й інформаційно-комунікаційні технології навчання; оптимально поєднувати традиційні й інноваційні форми організації навчання та самонавчання студентів української мови з метою розвитку професійного мовлення й опанування фахової термінології;

6) урахувати інтегративний характер освітнього процесу, що виявляється у викладанні дисциплін «Українська мова (за професійним спрямуванням)» і «Фахова термінологія», які забезпечать знання мови майбутньої професії;

7) розширювати й систематизувати знання студентів про становлення фахових терміносистем, системну організацію термінів, лексико-семантичні та структурно-словотвірні особливості термінів.

Методологічною основою дослідження слугували:

- філософські підходи до розуміння й визначення поняття *компетентність*, зокрема пізнавальні здібності суб'єкта (І. Кант, Б. Рассел), види знання (М. Шелер, Е. Семенюк), співвідношення категорій «людина – техніка», «людина – природа»

(К. М. Маєр-Абіх, Е. Семенюк, В. Мельник), моральний імператив (І. Кант), культурно-історична концепція (Л. Виготський, О. Лурія, О. М. Леонтьєв);

- теоретичні напрацювання щодо збереження довкілля, екологічної етики (Ю. Туниця, Е. Семенюк, Л. Фльорко);

- розуміння професійної компетентності як засобу пристосування до середовища (Ф. Гіддінгс, Ф. Знанецький, У. Томас);

- наукові праці про взаємодію мови і суспільства (О. Потебня, Б. Рассел, Г. Мацюк, Л. Полюга), соціалізацію особистості (Г. Тард, Ф. Гіддінгс, Дж. Мід та ін.), її соціальну самоідентифікацію (М. Савчин, О. Сінькевич); визначення рівня взаємодії соціального середовища й освіти, освітнього середовища (Дж. Дьюї);

- наукові розвідки з філософії мови (Ф. Бацевич, Л. Виготський, В. фон Гумбольдт), праці про вплив рідної мови на розвиток особистості (І. Огієнко, Й. Вайсгербер), формування мовної свідомості, мовної поведінки та вплив мовного середовища на ці процеси (П. Селігей), сприйняття комунікації як основи взаємодії між людьми (К.-О. Апель);

- учення про особистість та її психологічну структуру (Л. Виготський, О. Ковальов, О. М. Леонтьєв, К. Платонов, С. Рубінштейн, Е. Фромм); теорії розвитку мовної особистості (Ф. Бацевич, Г. Богін, Є. Боринштейн, Л. Засекіна, Ю. Караулов, В. Карасик, Л. Мацько); психологічні засади становлення МКК студентів (Л. Барановська, І. Дроздова, К. Климова, Т. Симоненко);

- праці з методології наукового дослідження (М. Левшин, О. Сердюк, М. Скаткін, А. Фурман).

Теоретичною основою є наукові дослідження, що стосуються сутності компетентності (І. Зимня, Л. Мацько, Н. Микитенко, Н. Остапенко, М. Пентилюк, Ю. Рашкевич, Н. Хомський, А. Хуторської); визначення МКК та її складників (Л. Барановська, А. Богущ, І. Дроздова, С. Караман, О. Ковтун, О. Копусь, Л. Кравець, К. Климова, О. Кучерук, Л. Мацько, Л. Струганець), з'ясування змістового наповнення компонентів термінологічної компетентності (Г. Бондаренко, Л. Вікторова, Т. Денищич), проблем розвитку МКК студентів у лінгводидактичному аспекті (З. Бакум, І. Дроздова, Л. Знікіна, К. Климова, О. Ковтун, О. Копусь, Л. Мамчур, Л. Мацько, М. Пентилюк, О. Селіванова, Т. Симоненко); а також лінгвістичні розвідки українських мовознавців (Г. Ващенко, А. Загнітко, І. Кочан, Т. Кияк, С. Овсейчик, О. Радченко, Т. Секунда, О. Селіванова, О. Сербенська, Л. Струганець), монографічні праці з методики викладання української мови у вищій школі (Л. Барановська, Н. Голуб, І. Дроздова, К. Климова, О. Ковтун, О. Копусь, О. Любашенко, І. Нагрибельна, Н. Остапенко, Т. Симоненко), екологізації освітнього процесу (М. Адамовський, І. Магазинщикова, Ю. Туниця).

Для досягнення мети й розв'язання поставлених завдань застосовано такі **методи дослідження**:

- *теоретичні*: вивчення наукових джерел (філософських, психолого-педагогічних, соціолінгвістичних, лінгводидактичних, мовознавчих), описовий метод використано для інвентаризації термінів, пояснення їхніх структурно-словотвірних і лексико-семантичних особливостей; методи порівняння, аналізу й синтезу – для з'ясування стану розроблення означеної проблеми, трактування понять *компетентність* і *компетенція*, визначення базових понять дослідження,

описування теоретичних передумов і чинників формування МКК студентів; обґрунтування методики становлення МКК майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей; методи аналізу, класифікації, систематизації – для визначення складників психологічної структури мовної особистості студента, компонентів МКК, формування моделі мовної особистості студента-лісотехніка; моделювання – для побудови моделі розвитку МКК студентів;

- *емпіричні*: анкетування студентів і викладачів для з'ясування доцільності вивчення мови професійного спрямування й фахової термінології у виші лісотехнічного спрямування, окреслення проблематики такого навчання; педагогічне спостереження; тестування, усне та письмове опитування студентів, аналіз практичних робіт; методи оцінювання; метод прогнозування результатів експериментально-дослідного навчання; педагогічний експеримент для апробування й перевіряння ефективності розробленої методики формування МКК студентів;

- *статистичні*: кількісний і якісний аналіз експериментальних даних для опрацювання отриманих результатів, їхнього порівняльного аналізу, перевіряння робочих гіпотез, визначення рівня сформованості мовнокомунікативної, зокрема термінологічної, компетентності студентів лісотехнічних спеціальностей та ефективності запропонованої методики; метод статистичного оброблення результатів експерименту (за критерієм Пірсона (χ^2)) з метою з'ясування відсутності статистичних відмінностей між контрольною й експериментальною вибірками.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше науково обґрунтовано* теоретико-методичні засади формування МКК студентів лісотехнічних спеціальностей та її структуру; *схарактеризовано* соціальні й особистісні чинники розвитку МКК студентів; *виокремлено й описано* компоненти мовної особистості студента як майбутнього фахівця; *з'ясовано* лінгводидактичні засади розвитку МКК студентів лісотехнічних спеціальностей; *досліджено* лінгвістичні основи набуття студентами термінологічних фахових знань (*проаналізовано* терміни лісівництва та деревооброблення щодо структурних ознак, словотвірних особливостей, парадигматичних відношень, походження тощо); *створено* модель формування МКК студентів лісотехнічних спеціальностей; *визначено* критерії, показники, рівні сформованості мовнокомунікативної, зокрема термінологічної, компетентності майбутніх фахівців; *розроблено й експериментально апробовано* методику розвитку МКК студентів лісотехнічних спеціальностей, складником якої є *впроваджений* в освітній процес авторський курс «Фахова термінологія» для студентів спеціальностей «Лісове господарство» і «Деревообробні та меблеві технології» СВО «магістр»; *удосконалено* навчально-методичне забезпечення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)»; *уточнено* поняття *компетентність* крізь призму філософських підходів до концептуалізації цього поняття; *обґрунтовано* доцільність диференційованого використання категорій *компетентність* і *компетенція* в педагогічних дослідженнях; *подальшого розвитку* набули теоретичні напрацювання українських лінгводидактів із проблем становлення мовнокомунікативної й термінологічної компетентностей студентів, а також методика організації освітнього процесу в курсі «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Практична цінність дослідження. Удосконалено навчально-методичне забезпечення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» студентів СВО «бакалавр», розроблено навчально-методичний комплекс курсу «Фахова термінологія» для студентів СВО «магістр», які навчаються за спеціальностями «Лісове господарство», «Деревообробні та меблеві технології». Теоретичні та практичні результати дослідження можуть бути використані в процесі навчання української мови професійного спрямування й фахової термінології студентів технічних спеціальностей закладів вищої освіти.

Достовірність результатів дослідження забезпечують: 1) науково-методичне обґрунтування вихідних положень, що спираються на сучасні досягнення психології, психолінгвістики, лінгвістики, дидактики та лінгводидактики; 2) різноаспектний аналіз теоретичного матеріалу; 3) ефективне використання теоретичних, емпіричних і статистичних методів, що відповідають предметові, меті й завданням дослідження; 4) експериментальне перевіряння висунутої гіпотези; 5) ефективне впровадження розробленої методики в закладах вищої освіти України, де готують фахівців лісотехнічних спеціальностей; 6) кількісний і якісний аналіз результатів експериментально-дослідного навчання з використанням методу статистичного опрацювання даних за критерієм Пірсона й позитивної динаміки їх; 7) апробація дослідження на міжнародних та всеукраїнських конференціях, а також науково-технічних конференціях науковців Національного лісотехнічного університету України.

Експериментальна база дослідження. На різних етапах експериментально-дослідної роботи взяли участь 890 студентів і 48 викладачів вишів України.

Організація й основні етапи дослідження. Експериментально-дослідну роботу проведено протягом 2010–2017 н. р. за такими етапами:

- **підготовчий** (2010–2014 рр.), під час якого було опрацьовано філософську, психологічну, лінгвістичну, дидактичну, лінгвометодичну літературу й визначено теоретичні основи формування МКК студентів технічних вишів; з'ясовано предмет, об'єкт, мету й завдання дослідження, визначено його логіку; розроблено інструментарій для проведення експерименту; проведено констатувальний етап експерименту (контрольні зрізи, опитування студентів і викладачів щодо навчання мови професійного спрямування й фахової термінології у вищій школі);

- **основний** (2014–2017 рр.), на якому доопрацьовано чинні програми й навчально-методичні матеріали з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)»; розроблено авторський курс «Фахова термінологія»; визначено критерії, показники й рівні МКК студентів; побудовано модель і на її основі створено методику формування МКК студентів-лісотехніків у закладах вищої освіти України; проведено формувальний етап педагогічного експерименту для апробації методики;

- **контрольний** (2017 р.), під час якого було зібрано й узагальнено результати експериментально-дослідного навчання; окреслено перспективи подальших наукових розвідок.

Упровадження результатів дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Національного лісотехнічного університету України (акт від 3.11.2017 № 01-605), Національного університету біоресурсів і

природокористування України (акт від 22.06.2017 № 56), Уманського національного університету садівництва (довідка від 27.06.2017 № 01-10/602), Прикарпатського університету імені Василя Стефаника (акт від 21.06.2017 № 01-15/06-05-928), Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка (акт від 22.06.2017 № 32/3-471), Сумського національного аграрного університету (акт від 23.06.2017 № 1749), Луцького національного технічного університету (акт від 30.06.2017 № 851-19-33), Білоцерківського національного аграрного університету (акт від 21.06.2017 № 01-12/585), Житомирського національного агроєкологічного університету (акт від 20.06.2017 № 896), Чернігівського національного технологічного університету (акт від 22.06.2017 № 1104/34-1212).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення наукового дослідження обговорено на засіданні кафедри мовознавства Херсонського державного університету (протокол від 14.12.2017 № 7); висвітлено в доповідях і повідомленнях на науково-практичних конференціях, зокрема:

- *міжнародних*: «Українська лінгводидактика: минуле і сучасне (до 100-річчя від дня народження М. Шкільника)» (м. Львів, 2010) (надруковано статтю), «Сучасна лісотехнічна освіта в інтегральному розвитку суспільства» (м. Львів, 2014) (виступ із доповіддю), «Мова в професійному вимірі: комунікативно-культурний аспект» (м. Харків, 2014) (надруковано тези), «Проблеми якості професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі» (м. Одеса, 2016) (надруковано тези), «Проблеми та перспективи професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграції» (м. Кропивницький, 2017) (надруковано статтю), «Екологізація освіти як чинник сталого розвитку суспільства» (м. Львів, 2017) (надруковано тези);

- *усеукраїнських*: «Україна: Схід – Захід – проблеми сталого розвитку» (м. Львів, 2011) (надруковано тези), «Українська традиція та інновації у сфері міжкультурної комунікації як наслідок інтеграції сучасного гуманітарного знання» (м. Дрогобич, 2013) (надруковано статтю), «Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців» (м. Львів, 2013) (надруковано тези), «Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі: теорія і практика» (м. Одеса, 2015) (надруковано тези), «Фундаменталізація змісту загальноосвітньої та професійної підготовки: проблеми і перспективи» (м. Кривий Ріг, 2015) (надруковано тези), «Лінгвістика наукового тексту: теорія і практика» (м. Херсон, 2016) (надруковано тези);

- *регіональних*: «Концептуальні основи лісотехнічної освіти на сучасному етапі» (м. Львів, 2011) (виступ із доповіддю), а також на науково-технічних конференціях професорсько-викладацького складу, наукових працівників, докторантів й аспірантів Національного лісотехнічного університету України.

Публікації. За темою дисертації опубліковано 68 наукових праць, із яких 1 монографія, 3 навчальні посібники (у тому числі один у співавторстві), 2 словники (один у співавторстві), 19 статей у наукових фахових виданнях України, 5 статей у зарубіжних наукових виданнях (4 з яких індексуються в наукометричних базах Index Copernicus, Academic Resource Index, РІНЦ); 3 статті, що додатково відбивають результати дослідження; 8 тез доповідей у збірниках матеріалів усеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій, 16 навчально-

методичних праць (у тому числі 12 у співавторстві), 11 робочих програм навчальних дисциплін (зокрема 7 у співавторстві).

Особистий унесок здобувача в публікаціях зі співавторами. Наукові положення, описані результати, узагальнені висновки та рекомендації, що виносяться на захист, отримані здобувачем одноосібно. У робочих програмах, навчальних посібниках, підготовлених у співавторстві, особистим внеском здобувача є написання розділу «Екологізація мовної підготовки», загальне формування й редагування посібника «Екологічна культура фахівця як чинник сталого розвитку»; розроблення частини змістового наповнення тем навчальних дисциплін, планів семінарських і практичних занять, тем індивідуально-дослідних завдань; у навчально-методичних матеріалах сформовано навчально-тематичний план дисципліни за навчальними тижнями, запропоновано окремі теми лекційних і семінарських занять, підготовлено рекомендації до виконання самостійної роботи, пояснено правила оформлення індивідуально-дослідного завдання.

Результати захищеної у 2001 році **дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук** із теми «Термінологічна лексика художньої різьби по дереву» в тексті докторської дисертації не використано.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, списку публікацій, вступу, п'яти розділів і висновків з них, загальних висновків, списку використаних джерел загальною кількістю 554 найменування (183 після першого розділу, 155 після другого, 79 після третього, 132 після четвертого, 5 після п'ятого), 36 додатків (окремою книгою, 346 с.). Повний обсяг дисертації – 863 сторінки (у тому числі 416 сторінок основного тексту); дисертація містить 11 таблиць, 23 рисунки, додатки – 2 таблиці, 9 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної теми, з'ясовано мету й завдання роботи, її об'єкт, предмет, концепцію, провідну ідею та гіпотезу; визначено наукову новизну й практичне значення, описано методи дослідження; подано відомості про впровадження, апробацію, достовірність отриманих результатів, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Теоретичні передумови формування мовнокомунікативної компетентності студентів лісотехнічних спеціальностей»** – обґрунтовано філософські засади концептуалізації поняття *компетентність*, окреслено сутність поняття *мовнокомунікативна компетентність студентів*, досліджено структуру МКК студентів вищів лісотехнічного спрямування, визначено лінгвістичні аспекти набуття студентами лісотехнічних спеціальностей термінологічних фахових знань.

Для аналізу поняття МКК доцільним є уточнення сутності поняття *компетентність* загалом, оскільки у вищій освіті компетентнісний підхід визначає сукупність набутих студентом фактичних знань, умінь і навичок як спроможностей якісно здійснювати професійну діяльність.

На основі аналізу науково-методичної літератури визначено й теоретично обґрунтовано філософські підходи до розуміння поняття *компетентність*.

Компетентності, які формуються в студента під час навчання, спрямовують теоретичні знання та практичні вміння й навички на розв'язання професійних завдань, зумовлюють ставлення студента до майбутньої діяльності. Рівень освіти визначає способи організації й самоорганізації життя, пристосування до середовища, сприйняття професії як цінності.

З'ясування філософських підходів до концептуалізації поняття *компетентність* дало змогу визначити це поняття як механізм розвитку особистості, її інтегральну характеристику, а також як інструмент для вимірювання якості професійної освіти. Дослідження співвідношення змісту термінів *компетентність* і *компетенція* допомогло виявити відмінності між цими поняттями й пояснити доцільність диференційованого використання їх. Обґрунтовано, що *компетентність* – це здатність особи до виконання певного виду діяльності; якісна особистісна характеристика, в основі якої знання, розуміння, обізнаність, досвід соціальної та професійної діяльності. Компетентності вважаємо своєрідними індикаторами, за якими можна з'ясувати рівень готовності студента-випускника до професійної діяльності, власного вдосконалення, розвитку творчих здібностей. Компетенція означає лише коло повноважень певної особи чи організації.

Аналіз трактування змісту поняття *мовнокомунікативна компетентність* у сучасних наукових розвідках та власні міркування дали змогу сформулювати визначення *мовнокомунікативної компетентності студентів* лісотехнічних спеціальностей. Це цілісна інтегральна якість особистості студента, його спроможність послуговуватися нормами української літературної мови у сфері наукової та професійної діяльності; належний рівень комунікативних навичок, умінь аналізувати власне й чуже висловлювання, знання професійного дискурсу, які забезпечують ціннісне ставлення до мови; формування еколого-економічного способу мислення, світогляду, спрямованого на забезпечення сталого розвитку суспільства в гармонії з природою.

Для МКК характерні ознаки, притаманні головним компетентностям, а саме: інтегрованість, надпредметність, поліфункційність, – тому МКК також вважаємо однією із загальних компетентностей. Її формування не обмежується опануванням однієї чи кількох навчальних дисциплін, а вдосконалюється протягом усього навчання студента в університеті й під час професійної діяльності.

Для розуміння того, як правильно в методологічному плані організувати процес становлення МКК студентів лісотехнічних спеціальностей під час навчання дисциплін «Українська мова (за професійним спрямуванням)» і «Фахова термінологія», було виокремлено її змістові компоненти – лінгвістичний, соціолінгвістичний і прагматичний. У межах кожного компонента виокремлено компетентності, засвоєння яких відбиває рівень його опанування. Конкретизація знань, умінь і навичок у межах кожної компетентності дає змогу врахувати весь їхній спектр у процесі навчання студента мови професійного спрямування.

Лінгвістичний компонент формують орфоепічна, правописна, лексична, граматична та стилістична компетентності. Використання соціолінгвістичного компонента забезпечує можливість розвитку в студента соціокультурної та ціннісно-сислової компетентностей. Змістове наповнення прагматичного компонента – термінологічна, мовленнєва текстова, текстоінтерпретувальна, текстотворча,

культуromовна й лексикографічна компетентності – підтверджує доцільність його виділення як обов'язкової умови розвитку фахово зорієнтованих мовнокомунікативних умінь студента.

Акцент на термінологічній компетентності зроблено з метою розвитку й удосконалення термінологічних умінь і навичок студентів у лінгвістичному аспекті. Термінологічну компетентність трактуємо як сукупність лінгвістичних і спеціальних знань, на основі яких розвинуто вміння й навички правильно послуговуватися фаховою термінологією в умовах наукової та професійної / ділової комунікації.

Формування термінологічної компетентності вважаємо доцільним з огляду на розвиток у студента професійно важливих комунікативних якостей, серед яких належне засвоєння фахової термінології, нормативне використання термінів в усному та писемному професійному мовленні, демонстрування особистісних комунікативних якостей (правильності, чистоти, точності, мовленнєвої вправності).

Навчання фахової лексики в лінгвістичному аспекті забезпечує розуміння студентами системної організації термінної лексики, шляхів запозичення термінів; сприяє аналізу їхніх лексико-семантичних і структурно-словотвірних особливостей, усвідомленню принципів уніфікації та стандартизації термінних одиниць, розумінню специфіки упровадження нових найменувань у науковий обіг, що дозволить ефективно використовувати набуті знання в майбутній діяльності.

Засвоєні студентами термінологічні знання стануть теоретичним підґрунтям для вироблення в них навичок умотивованого використання фахової лексики в науковому та професійному дискурсі, а отже, сприятимуть розвитку належного рівня термінологічної компетентності.

Загалом аналіз способів творення та особливостей використання словотвірних формантів термінів лісівництва й деревооброблення, термінних словосполук щодо їхніх лексико-семантичних груп, опис словотвірних моделей, пояснення специфіки вживання іншомовних коренів, покладений в основу розробленої методики навчання фахової термінології, дав змогу обґрунтувати студентам необхідність набуття лінгвістичних знань і практичних умінь для вдосконалення професійної комунікації.

У другому розділі – **«Чинники формування мовнокомунікативної компетентності як основи розвитку мовної особистості студента»** – розглянуто соціокультурні й особистісні чинники розвитку МКК студентів і здійснено моніторинг їх, схарактеризовано мовну особистість студента-лісотехніка, виокремлено компоненти такої особистості.

Визначення й аналіз соціокультурних умов і чинників, що впливають на розвиток мовної особистості студента (роль мови й освітнього середовища закладу вищої освіти в соціалізації особистості, її самоототожненні з певною нацією, культурою, соціумом), дають змогу зрозуміти, як необхідно працювати зі студентом задля максимального поглиблення його мовних і комунікативних знань, розвитку умінь і навичок (тобто МКК) під час вивчення дисциплін «Українська мова (за професійним спрямуванням)» і «Фахова термінологія».

Мотивація й діяльність є основними чинниками, під впливом яких відбувається процес становлення мовної особистості студента. Причому передусім мотивація визначає діяльність, бо лише за умови усвідомленого підходу до неї,

розуміння потреб, вироблення відповідних норм поведінки сфера діяльності може змінитися взагалі. Водночас діяльність впливає на мотивацію, оскільки зі зміною виду й умов діяльності іншими стануть її мотиви. Переорієнтування на альтернативну сферу діяльності сприяє формуванню в студента нових потреб, інтересів і таким чином змінює мотивацію.

Рівень мотивації студента до навчання, його соціальна ефективність, усвідомлення себе частиною певного соціального прошарку залежать від того, з якою групою в межах *соціально-професійної та культурно-нормативної* стратифікаційних систем хоче ідентифікувати себе студент.

Ключовою передумовою формування мовної особистості студента вважаємо з'ясування сутнісних компонентів його особистості як психологічних основ навчання. За дослідженнями науковців, спрямованість і сукупність знань, умінь і навичок особистості визначено компонентами психологічної структури мовної особистості студента-лісотехніка.

Найважливішими аспектами становлення мовної особистості студента названо аксіологічний (ціннісно-оцінні орієнтації у виборі мови спілкування), теоретико-пізнавальний (усвідомлення екзистенційної ролі рідної мови як визначальної ознаки особи), культурологічний (виховання національно свідомої українськомовної особистості), лінгводидактичний (поглиблення рівня володіння мовою, опанування різних видів мовленнєвої діяльності). Конкретизовано чинники, що впливають на становлення мовної особистості студента в процесі його навчання «Української мови (за професійним спрямуванням)» і «Фахової термінології».

Узагальнене поняття мовної особистості дає змогу трактувати *мовну особистість студента* як особу, що є носієм мовної свідомості, вихованої в національному суспільно-соціальному, територіальному просторі, яка реалізується в належній мовленнєвій поведінці (повага до рідної мови, мовний патріотизм, високий рівень мовленнєвої культури, послуговування мовою як засобом самовираження й соціалізації в суспільстві), має сформовані мовнокомунікативні знання, уміння й навички (комунікативні акти та продуковані тексти є продуманими, виваженими, лексично, стилістично й граматично правильно побудованими) та набуває досвіду професійного спілкування. Реалізація мовленнєвих здібностей і розвиток мовних та комунікативних умінь і навичок особистості студента в конкретному професійному дискурсі робить можливим формування його МКК.

Уважаємо, що інтелектуальний розвиток студента під час його навчання у виші сприяє формуванню в нього прагнення до екології мислення й мовлення, сприйняття мови як культурного надбання, об'єднувального чинника в збереженні цілісності нації, які також зараховуємо до складників мовної особистості студента. Специфіка навчання студентів лісотехнічних спеціальностей актуалізує ще один компонент мовної особистості, який, на наш погляд, також необхідно трактувати як обов'язковий – це охорона довкілля та природозбережувальна діяльність.

У розробленій моделі представлено процес поступового становлення мовної особистості студента: на рівнях правильності, інтеріоризації, насиченості, адекватного вибору й адекватного синтезу формуються вербально-семантичний,

лінгвокогнітивний і прагматичний компоненти – сутнісні ознаки, що характеризують розвинену мовної особистості студента.

Здійснений аналіз компонентів особистості дає змогу окреслити механізми становлення мовної особистості студента-лісотехніка, до яких належать: поглиблення мовних та формування фахових мовленнєвих умінь і навичок; збагачення загального й розширення термінового лексикону; засвоєння системи соціально-гуманітарних, екологічних і спеціальних знань; формування патріотично налаштованої мовної свідомості, чуття мови, мовного смаку, розвиток системи ціннісних настанов щодо мови й мовних інтенцій тощо.

У третьому розділі – **«Лінгводидактичні засади розвитку мовнокомунікативної компетентності студентів»** – визначено основні аспекти мовної підготовки студентів лісотехнічних спеціальностей, схарактеризовано стратегії та підходи до формування МКК студентів, описано принципи, методи, прийоми й засоби навчання в системі розвитку мовних знань і комунікативних умінь і навичок студентів, науково обґрунтовано модель становлення МКК студентів вищів лісотехнічного спрямування.

Аналіз наукових лінгвометодичних джерел дав змогу описати термінологічний, лексикографічний, граматико-стилістичний, фахово-прикладний, культуромовний і комунікативний аспекти мовної підготовки та визначити стратегії формування МКК студентів лісотехнічних спеціальностей, орієнтирами яких є особистісно зорієнтоване навчання, когнітивна й комунікативна методики навчання української мови у вищій школі, компетентнісний, культурологічний аспекти, зміст і технології професійної підготовки студентів, сучасні технології навчання мови в різних освітніх закладах, шляхи розвитку комунікативної компетентності тощо.

Використання соціокультурного, комунікативно-діяльнісного, функційно-стилістичного, особистісно зорієнтованого, компетентнісного, аксіологічного, ситуаційно-проблемного та професійно зорієнтованого підходів до процесу навчання студентів лісотехнічних спеціальностей мови професійного спрямування забезпечить належний рівень формування їхньої фахово зорієнтованої МКК.

В основі добору принципів навчання лежать сучасні вимоги до вищої освіти – підготовка інтелектуального потенціалу держави, висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівців, які усвідомлюють необхідність власного вдосконалення й зорієнтовані на цей процес.

Серед загальнодидактичних принципів виділено ті, використання яких вважаємо доцільним для формування МКК студентів лісотехнічних спеціальностей, зокрема це принципи: гуманізації; гуманітаризації; екологізації; науковості (урахування в навчальному процесі сучасних лінгвістичних теорій); цілісності змісту навчання; наступності й перспективності; практичної спрямованості (скерування на засвоєння мовних і комунікативних знань, розвиток умінь і навичок, необхідних для ефективної професійної діяльності); співробітництва та співдружності викладачів і студентів; доступності й посиленості; індивідуалізації навчання, самостійності; безперервності; активізації міжпредметних зв'язків; творчого підходу; наочності; емоційної насиченості навчально-виховного процесу.

Як найбільш значущі виділено принципи екологізації, природовідповідності, наступності, послідовності, виконання «рідномовних обов'язків» (за І. Огієнком) у навчанні й вихованні.

Зі *специфічних лінгводидактичних принципів* актуальними для дослідження вважаємо такі: вивчення української мови як динамічної системи; навчання української мови на ґрунті знань про психологічні закономірності функціонування мови в комунікативному просторі; зв'язку всіх дисциплін з риторикою; цілеспрямованого систематичного поповнення активного українського словника студентів лісотехнічних спеціальностей фаховими й мовознавчими термінами; діяльнісно-комунікативної, професійної спрямованості навчання української мови; структурно-функційного, стилістично маркованого вивчення мовних явищ; діалогізації навчання; комунікативної взаємодії й комунікативного суперництва; роботи з розвитку мовлення; правопису; ситуативності; релевантності в процесі комунікації; мовленнєвого впливу; комунікативної ефективності; увічливості; міжкультурного спілкування.

Уважаємо, що запропонована система загальнодидактичних і лінгводидактичних принципів навчання є дієвим засобом становлення МКК майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей.

На основі наукових досліджень узагальнено три групи методів навчання української мови професійного спрямування й фахової термінології та розвитку МКК студентів лісотехнічних спеціальностей, а саме: 1) методи, спрямовані на вдосконалення мовних знань; 2) методи формування мовленнєвої текстової компетентності; 3) комунікативні методи навчання в контексті використання їх у процесі вивчення студентами мовних дисциплін.

Доречність і необхідність використання інтерактивного навчання в процесі мовної підготовки студентів зумовлена потребою зацікавити їх навчально-пізнавальною діяльністю, що надважливо для формування мотивованого ставлення до навчання загалом.

Упровадження в навчальний процес названих методів сприяло розвитку в студентів навичок спільної взаємодії, умінь слухати й чути одне одного, аргументовано відповідати, краще розуміти специфіку мови майбутньої професії.

Добір дидактичних прийомів і засобів забезпечив активну навчальну діяльність студентів, зробив можливим індивідуальний підхід до кожного з них, дав змогу студентові з'ясувати незрозумілу для нього інформацію й самостійно доопрацювати теоретичний матеріал.

Визначені принципи й підходи зумовили чіткість організації освітнього процесу, виділення етапів формувального експерименту (пізнавально-мотиваційного, власне формувального й узагальнювально-рефлексивного) і відповідний добір методів, прийомів та засобів, а також форм навчання, допомогли спрогнозувати його результати, розробити й реалізувати цілісну методику становлення МКК студентів.

Важливим, на наш погляд, є розуміння того, що говорити про сформовану термінологічну компетентність, набуту лише в результаті вивчення спеціальних дисциплін, недоцільно. Умовою ефективного формування термінологічної компетентності є тісна співпраця викладачів фахових дисциплін та філологів у контексті поєднання спеціальних і мовних знань, а отже, взаємозв'язку фахової

й лінгвістичної підготовки студентів. Цей процес відбувається в кількох основних напрямках: поступовому засвоєнню спеціальної терміної лексики, вивченню специфіки мови фаху («Українська мова (за професійним спрямуванням)»), опрацюванні теоретичних засад термінознавства («Фахова термінологія»).

Уважаємо, що послідовне вивчення студентами курсів «Українська мова (за професійним спрямуванням)» і «Фахова термінологія» забезпечило реалізацію визначеної мети – становлення МКК студентів лісотехнічних спеціальностей, що має велике значення для компетентного та кваліфікованого розв'язання проблеми мовної підготовки майбутніх фахівців у галузі лісівництва й деревооброблення.

У четвертому розділі – **«Технологічне забезпечення навчання мови професійного спрямування й фахової термінології»** – проаналізовано зміст і структуру навчально-методичних комплексів мовних дисциплін, описано технології розвитку МКК студентів, методику аудиторних і позааудиторних занять із формування МКК студентів, прийоми та засоби навчання української мови професійного спрямування й фахової термінології.

Формування МКК студентів лісотехнічного профілю засобами української мови є важливим компонентом їхньої професійної підготовки. Тому розроблення змістового наповнення навчально-методичних комплексів мовних дисциплін («Українська мова (за професійним спрямуванням)» і «Фахова термінологія») набуває особливої значущості в контексті вдосконалення й модернізації мовної освіти у вищій школі.

Аналіз продуктивних технологій розвитку МКК студентів (діалогових, інтеграційних, тренінгових, інтерактивних, інформаційно-комунікаційних) дав змогу визначити основні напрями та способи роботи зі студентами, актуалізувати використання форм, методів і засобів організації навчання мови професійного спрямування. Уважаємо, що його ефективність залежить від умотивованого вибору форм організації навчання, методично правильного поєднання їх.

Традиційні форми – лекція, семінар, практичне заняття – виявилися доцільними у вивченні мови професійного спрямування. Основними видами лекцій визначено лекцію-монолог, лекцію-діалог, лекцію із запланованими помилками, лекцію-конференцію, лекцію-презентацію, лекцію зворотної комунікації.

Продуктивним вважаємо створення проблемних ситуацій на лекційному чи семінарському занятті (традиційному, проблемному й комбінованому).

Варіантом проблемного семінару є дискусія, доцільність використання якої обумовлена завданням викладача активізувати студентів, перетворивши їх з пасивних слухачів на учасників освітнього процесу. Під час проведення дискусії викладач стає одночасно спостерігачем і консультантом, бо він не тільки стежить за виступами студентів, а й виправляє їх (за потреби) чи скеровує їхні думки в певному напрямі, намагається забезпечити атмосферу довіри й взаємоповаги.

Дискусія, за умови належної підготовки до неї, забезпечує якісне закріплення вивченого матеріалу і формування навичок усного ділового мовлення: спроможності студентів вирішувати завдання проблемного характеру, обмінюватися інформацією, вислуховувати і сприймати думки співрозмовника, умінь правильно оперувати термінами, висловлювати власний погляд на проблему й аргументувати його, коректно формулювати запитання і вміло відповідати на них, робити висновки тощо.

Практичні заняття забезпечили вдосконалення вмінь і навичок студентів послуговуватися літературною українською мовою в процесі усної та писемної фахової комунікації.

Професійні мовнокомунікативні якості студента як майбутнього фахівця формувалися за допомогою раціонально спланованої самостійної й індивідуально-дослідної роботи, шляхом забезпечення психолого-педагогічних та організаційно-методичних умов її виконання.

Запропоновано систему вправ для становлення МКК студентів лісотехнічних спеціальностей, спрямовану на формування мовнокомунікативних умінь і навичок (умовно-мовленнєві, власне мовленнєві, творчі); вироблення мовно-термінологічних умінь і навичок (підготовчі, вступні, тренувальні, завершальні); розвиток умінь та навичок складати тексти наукового й офіційно-ділового стилів (вправи на основі тексту, вправи в роботі над текстом і вправи на складання тексту). Умотивоване застосування розроблених видів вправ сприяє поліпшенню мовнокомунікативних умінь і навичок студентів (слухання, говоріння, читання, побудови висловлювань різних типів, відповідного інтонаційного оформлення їх), виробленню навичок правильно використовувати терміни, працювати з текстами наукового й офіційно-ділового стилів.

Робота з терміним словником сприяє поглибленню фахових знань студентів, розумінню ними сутності понять *термін*, *професіоналізм*, *номенклатурне найменування*, а також структури, способів творення, походження термінів фаху, правильного вживання термінів-синонімів, термінів-омонімів і термінів-паронімів тощо. Розроблені вправи підтверджують дидактичний потенціал такого виду роботи і практичну значущість використання фахового словника для вивчення спеціальної термінології, зокрема й лісівничої.

Вправи на поглиблення рівня культури мовлення призначені для опанування студентами норм сучасної української мови, формування основних комунікативних якостей – правильності, чистоти, точності, логічності, змістовності, доречності, багатства й виразності фахового мовлення.

Текстоцентричний підхід до розвитку МКК студентів лісотехнічних спеціальностей зумовив побудову видів вправ для роботи з різними науковими текстами – текстами-описами, текстами-поясненнями, текстами-тестами, що дало змогу навчити студентів працювати з ними, а отже, самостійно вдосконалювати мовнокомунікативні навички.

У п'ятому розділі – **«Експериментально-дослідне навчання за розробленою методикою»** – сформульовано мету й завдання дослідного навчання, подано зміст і структуру експериментальної програми, визначено критерії, показники та рівні сформованості МКК студентів; представлено авторську методику формування МКК майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей, описано перебіг і результати педагогічного експерименту.

Метою експериментального дослідження було створити й експериментально підтвердити ефективність методики вироблення фахових мовнокомунікативних умінь і навичок студентів лісотехнічних спеціальностей, а також перевірити гіпотезу, в основі якої лежить припущення про залежність ефективності формування МКК, якості реальних мовних знань, комунікативних умінь і мовленнєвих навичок

студентів від комплексного використання підходів, урахування принципів, застосування технологій, методів, форм, засобів навчання, запропонованої системи вправ і завдань.

Відповідно до мети експериментального дослідження було визначено основні навчальні *завдання* експерименту: 1) з'ясувати початковий рівень сформованості мовнокомунікативних умінь та навичок студентів лісотехнічних спеціальностей; 2) провести анкетування студентів із метою визначення їхнього розуміння необхідності поглиблення мовних знань, розвитку комунікативних умінь і навичок у виші; 3) використати в процесі навчання підготовлений навчально-методичний супровід; 4) сформувати в студентів усвідомлений підхід до опанування теоретичних знань і вироблення практичних умінь і навичок фахової комунікації, уживання фахових термінів; 5) перевірити ефективність упровадження в освітній процес розробленої експериментальної методики формування МКК студентів (за результатами вивчення дисциплін «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та «Фахова термінологія»).

У представленій графічній моделі (рис. 1) відбито основні компоненти процесу проектування навчання: дидактичну мету (становлення мовної особистості фахівця в галузі лісівництва й деревооброблення); сутність лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного компонентів МКК студента; підходи, принципи, методи, технології, форми й засоби навчання; критерії, рівні та показники сформованості МКК, етапи експерименту, моніторинг рівнів сформованості МКК; прогнозування навчального результату (готовності студента до якісної комунікативної взаємодії в процесі виконання професійних обов'язків).

Основою експериментально-дослідного навчання стали: 1) удосконалена робоча програма навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)»; 2) розроблені робочі програми навчальної дисципліни «Фахова термінологія» для студентів, які навчаються за спеціальністю 205 «Лісове господарство», та студентів, які навчаються за спеціальністю 187 «Деревообробні та меблеві технології»; 3) лінгводидактична модель становлення МКК студента – майбутнього фахівця в галузі лісівництва й деревооброблення і створена на її основі авторська методика.

Логіка дослідження зумовила розроблення критеріїв та рівнів сформованості МКК майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей – змістово-когнітивного, ціннісно-орієнтаційного, творчодіяльнісного.

Змістово-когнітивний критерій співвідносимо з орфоепічною, правописною, лексичною, граматичною та стилістичною компетентностями, тобто з лінгвістичним компонентом МКК студентів. Критерій виокремлено для з'ясування сформованості в студентів системи мовних знань, навичок контролю за правильністю вимови звуків і наголошування слів, уживання слів відповідно до їхнього значення, збільшення обсягу загальномовного словникового запасу, точності його використання; вироблення стійких правописних навичок, умінь нормативно вживати граматичні форми та синтаксичні конструкції в усному й писемному мовленні; спроможності доречно послуговуватися виражальними засобами мови в професійному дискурсі.



Рис. 1. Модель формування МКК майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей

Ціннісно-орієнтаційний критерій урахує ціннісно-смыслову й соціокультурну компетентності та виявляє розвиток високого рівня мовної свідомості студента. Це спрямованість на сприйняття мови як цінності й розвиток на цій основі соціально важливих мотивів до її вивчення й усвідомленого нормативного використання в мовному середовищі (сім'я, робота, соціум), розуміння значущості ролі ефективного спілкування для успішної професійної діяльності; еколого-економічний спосіб мислення; спрямування на виховання патріотично налаштованої мовної особистості; розуміння соціальної стратифікації мови, індивідуальної мовної картини світу й урахування їх у процесі комунікації; знання специфіки міжнаціонального спілкування; дотримання норм мовленнєвого етикету. Сформована система ціннісних і морально-етичних понять особистості загалом і щодо мови зокрема визначає статус мови для студента, його комунікативну поведінку, формує мовну свідомість, стає стимулом для поглиблення мовних знань, мовленнєвих умінь та навичок.

Творчодіяльнісний критерій дав змогу перевірити рівень термінологічної, текстоінтерпретувальної, текстотвірної, культуромовної й лексикографічної компетентностей студентів. Адже саме глибоке опрацювання фахової термінології в лінгвістичному та спеціальному аспектах, формування в студентів системи термінологічних знань, спроможності вживати фахові терміни в процесі наукового і професійного дискурсу відповідно до норм сучасної української літературної мови; уміння сприймати, осмислювати, відтворювати й інтерпретувати інформацію, складати та редагувати тексти різних жанрів наукового й офіційно-ділового стилів; обирати стратегії й тактики спілкування, доречно аргументувати; а також опанування всіх видів мовленнєвої діяльності; розвиток спроможності ілюструвати висловлювання доречними прикладами; засвоєння комунікативних ознак культури мовлення й дотримання мовлених норм у фаховому спілкуванні; уміння репрезентувати себе як професіонала в процесі комунікації; послуговуватися за потреби словниками; виявляти творчий підхід до організації процесу спілкування визначають готовність студента до ефективної комунікації в науковій і професійній діяльності.

Відповідно до описаних критеріїв виділено рівні сформованості компонентів МКК майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей – високий, достатній, середній, низький.

Для аналізу стану сформованості МКК студентів необхідно було з'ясувати початковий рівень мовнокомунікативних умінь і навичок студентів, з урахуванням якого проведено подальший моніторинг перебігу експерименту.

На констатувальному етапі було схарактеризовано рівні сформованості лінгвістичного, соціолінгвістичного й прагматичного компонентів МКК студентів і складено діагностувальні завдання; визначено початковий рівень МКК (у студентів I та II курсів з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)»; у студентів VI курсу – «Фахова термінологія»).

Констатувальний експеримент засвідчив достатньо низький рівень мовних знань, а також мовленнєвих умінь і навичок студентів після навчання в школі. Типовими помилками під час написання твору були порушення стилістичних, орфографічних і пунктуаційних норм, недотримання логіки викладу інформації,

змістові повтори, іноді росіянізми та діалектизми. Недостатнім виявився також рівень володіння студентами соціолінгвістичним компонентом (байдужість до вибору мови спілкування, недостатня мотивація до вивчення української мови, вибіркоче дотримання норм мовленнєвого етикету тощо).

Доцільність проведення констатувального зрізу для студентів, які навчаються за спеціальністю «Деревообробні та меблеві технології», обумовлена потребою перевірки гіпотези щодо залежності рівня сформованості МКК студентів лісотехнічних спеціальностей від вивчення ними дисципліни «Фахова термінологія». Результати констатувального етапу експерименту засвідчили низькі показники лінгвістичного, соціолінгвістичного і прагматичного компонентів МКК приблизно в третини студентів. Актуалізації потребували питання щодо правопису фахових термінів, специфіки використання їх у наукових текстах, способу творення, походження тощо. Ще одним важливим завданням стало вироблення в студентів навичок уживання термінів відповідно до норм наукової української мови, описаних у ДСТУ 3966 – 2000, ДСТУ 1.5:2003 та ДСТУ 3966 – 2009.

Дані констатувального етапу підтвердили необхідність розроблення ефективної методики формування МКК студентів і стали основою для обґрунтування структури МКК студентів лісотехнічних спеціальностей, визначення основних видів їхньої навчальної діяльності. Вагомим аргументом на користь розроблення експериментальної методики становлення МКК студентів були також результати опитування щодо доцільності такого навчання, проведеного серед студентів I та II курсів до початку вивчення ними «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та серед викладачів української мови професійного спрямування й викладачів спеціальних дисциплін. Аналіз результатів дав змогу визначити роль мовних дисциплін у технічному виші, з'ясувати труднощі, з якими стикаються викладачі під час формування мовленнєвих навичок студентів, а також міркування всіх учасників процесу навчання щодо його вдосконалення.

Формування МКК студентів лісотехнічних спеціальностей – складний процес, що відбувався поетапно, тому необхідно конкретизувати його основні етапи – *пізнавально-мотиваційний, власне формувальний, узагальнювально-рефлексивний*.

Метою *пізнавально-мотиваційного етапу* було допомогти студентам зрозуміти реальний рівень мовних знань, комунікативних умінь і навичок (на основі самоаналізу, самооцінювання), сформувати в них стійку мотивацію до навчання. Під час визначення мети й завдань навчальної дисципліни увагу студентів було акцентовано на тому, що підвищення їхнього рівня загальномовної підготовки, мовної грамотності, становлення МКК означає чітке та правильне розуміння ними ролі державної мови в професійній діяльності; повагу до української літературної мови, мовних традицій; практичне оволодіння засобами передусім офіційно-ділового й наукового стилів сучасної української мови; розвиток навичок самоконтролю за дотриманням мовних норм у спілкуванні, що забезпечить у майбутньому високий нормативний рівень їхньої професійної комунікації.

Перший етап був пов'язаний також із формуванням суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем і студентами в процесі навчання, що полягало в організації міжособистісної комунікації, взаємопов'язаної співпраці студентів і викладача, налаштуванні їх на навчальний діалог, сприяло розвиткові мотивації до активної

навчальної діяльності, створенню психологічної атмосфери взаємної поваги та забезпеченню рівності учасників освітнього процесу. На першому етапі також було вдосконалено навчальні матеріали, скориговано й ускладнено форми опрацювання їх, загалом систематизовано змістове наповнення процесу становлення МКК.

На *власне формувальному етапі* експериментального навчання вироблення мовнокомунікативних навичок студентів відбувалося паралельно за трьома компонентами МКК – лінгвістичним, соціолінгвістичним і прагматичним.

Лінгвістичний компонент уважаємо базовим для формування МКК студентів, оскільки в його основу закладено належне засвоєння норм сучасної української літературної мови, розвиток практичних навичок систематичного дотримання їх і в усному, і в писемному мовленні.

Складниками лінгвістичного компонента МКК студентів лісотехнічних спеціальностей стали орфоепічна, лексична, орфографічна, граматична та стилістична компетентності. На одному з перших занять увагу студентів було акцентовано на необхідності правильного наголошування слів; за словником-довідником «Подвійне наголошування» студенти виконували акцентуаційні вправи. Упродовж навчання було виправлено й пояснено помилки в наголошуванні слів, зроблені студентами під час виступів, а також групі пропонувалося стежити за мовленням одногрупників і виправляти такі помилки. Використання такого прийому суттєво поліпшило навички студентів із нормативного наголошування слів, сприяло усуненню діалектних наголосів (типу *бэру, моя, твоя, нощу, бэре, будэмо*).

Найбільшу увагу формуванню лексичної компетентності було приділено під час опрацювання тем «Лексика української мови», «Стилі сучасної української літературної мови в професійному спілкуванні». Окрім вивчення теоретичних питань щодо поділу лексики української мови за вживанням, лексичного складу української мови за походженням, функційних стилів української мови та сфери їхнього застосування, студенти виконували різні тренувальні вправи. Важливим компонентом лексичної компетентності студентів уважаємо формування в них навичок правильного літературного мовлення, позбавленого росіянізмів, діалектизмів, сленгу, слів-паразитів та інших позалітературних елементів. Із цією метою на початку кожного заняття було проведено так звану «п'ятихвилинку», на якій студентам пропонувалося виправити озвучені вислови, наприклад: *вийшов термін дії, не здержати слова, негативно відноситися, рахую можливим, переписка триває*. У межах самостійного опрацювання навчального матеріалу за названими темами студенти виконували завдання, уміщені в навчальному посібнику «Екологічна культура фахівця як чинник сталого розвитку».

Спостереження за формуванням навичок правильного написання слів і вдосконалення цього процесу відбувалися протягом усього навчання, проте контролювати розвиток орфографічної компетентності студентів фактично можна було лише під час вивчення ними курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)», оскільки на інших заняттях викладачі не завжди враховували рівень грамотності студентів під час перевіряння письмових робіт. Тому дуже важливо мотивувати студентів виробити звичку завжди контролювати написане щодо правильності, а за потреби (для довідки) використовувати орфографічний словник. Взаємоперевірка студентами практичних робіт (наприклад, під час роботи

в парах) допомогла їм навчитися сприймати написане не лише щодо змісту, а й стосовно правильності написання слів. Спільний аналіз виявлених помилок здійснювався на основі пригадування необхідного правила чи пошуку його в довіднику. Такі навички студенти використовували також і під час редагування текстів наукового й офіційно-ділового стилів.

Розвиток граматичної компетентності потребував вироблення в студентів навичок правильного вживання граматичних форм слів і побудови словосполучень та створення зв'язних висловлювань. Під час вивчення тем «Труднощі у використанні граматичних форм слів у науковому мовленні», «Синтаксис наукового й ділового мовлення» роботу зі студентами спрямовано на опрацювання особливостей використання граматичних категорій іменника, прикметника, займенника й дієслова в наукових текстах, з'ясування специфіки вживання прийменникових конструкцій, пояснення правил координації присудка з підметом, складних випадків керування; засвоєння синтаксичних конструкцій, уживаних у наукових текстах та текстах документів тощо.

Основи стилістичної компетентності студенти опанували ще під час навчання в школі, тому у вищій роботі зі студентами була спрямована на вдосконалення їхніх мовностилістичних умінь, розвиток навичок усвідомленого вмотивованого використання мовних засобів відповідно до мовленнєвої ситуації. Після опрацювання теоретичного матеріалу за темою «Стили сучасної української літературної мови в професійному спілкуванні» студенти виконували тренувальні, конструювальні, коригувальні вправи, а також вправи на складання текстів різних стилів (наприклад, про екологічні проблеми довкілля), тестові завдання.

Урахування соціолінгвістичного компонента МКК студентів лісотехнічних спеціальностей зумовило розвиток соціокультурної та ціннісно-сміслової компетентностей, зокрема це: усвідомлене використання української мови в сім'ї, під час навчання, у майбутньому на роботі; прагнення послуговуватися літературною мовою, сприйняття мови як значущої цінності, становлення мовного світогляду, мовного патріотизму, послідовне додержання принципу обов'язкового використання державної мови в спілкуванні; контроль власного мовлення щодо змісту, тону, манери висловлювання; дотримання норм мовленнєвого етикету тощо.

До прагматичного компонента МКК належать термінологічна, мовленнєва текстова (текстоінтерпретувальна, текстотвірна), культуромовна, лексикографічна компетентності.

Формування термінологічної компетентності відбувалося впродовж опрацювання всіх тем дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Під час першої лекції вказували на зв'язок курсу з мовою професійного спрямування, під час вивчення лексичного складу української мови пояснювали, що таке термін та професіоналізм, у чому полягає різниця між ними, наводили приклади фахових термінів, схарактеризували вимоги до термінів загалом. Під час аналізу стилів сучасної української літературної мови основний акцент було зроблено на науковому стилі та вживанні термінів. Опрацювання морфологічних засобів наукового мовлення стосувалося також граматичних форм фахових термінів.

Тему «Термін у системі професійного мовлення» студенти вивчали відповідно до навчальної спеціалізації, зокрема опрацьовували питання щодо структури термінів,

способів творення їх, з'ясування понять *термінологія* та *терміносистема*, аналізу фахової термінології за її походженням. Також студенти готували доповіді «Становлення української термінології», «З історії термінології фаху». Розвиток практичних умінь студентів відбувався під час виконання ними різних видів вправ, зокрема тренувальних за зразком, за інструкцією, за завданням, на встановлення відповідності, групування тощо. Види самостійної роботи з вивчення термінів стосувалися пошуку екологічних термінів відповідно до завдання, наприклад: користуючись терміним словником, доберіть екологічні терміни, утворені префіксальним (суфіксальним / префіксально-суфіксальним / безафіксним) способом або способом основоскладання / метафоризації.

Формування текстоінтерпретувальної та текстотвірної компетентностей як складників мовленнєвої текстової компетентності відбувалося і під час лекцій, і на семінарських та практичних заняттях. Створивши на лекції (наприклад, лекції-діалозі) проблемну ситуацію, розвинувши діалог зі студентами, викладач мав змогу попрацювати над виробленням у студентів умінь інтерпретувати наукову інформацію й будувати висловлювання на задану тему. Обговорені таким чином питання лекційного матеріалу краще сприймалися студентами, стали основою для подальших розмірковувань, а отже, ліпше засвоювалися. Створювати на основі опрацьованого теоретичного питання власні повідомлення студент мав змогу під час підготовки до заняття, а також виступу на лекції (наприклад, під час лекції-конференції чи у формі доповнення інформації, в основному висвітленої викладачем). Процес формування в студентів текстоінтерпретувальних умінь був пов'язаний також із виконанням завдань на опрацювання наукових статей і складання тез на основі вивчених матеріалів.

Розвиток текстотвірних умінь студентів забезпечили матеріали лекцій і семінарських занять «Риторика й мистецтво презентації» та «Форми колективного обговорення професійних проблем», на яких студенти розглядали питання щодо предмета й основних понять риторики, її розділів і законів, публічного виступу та процесу підготовки до нього, опрацьовували способи спільного обговорення професійних проблем, ведення суперечки, правила спілкувального етикету під час сперечання, дискусії як різновиду колективного обговорення, «мозкового штурму» і технологій його проведення. Як завдання самостійної роботи студенти готували тексти-описи й тексти-роздуми. Підготовка доповідей до кожного семінарського заняття, а також виконання індивідуально-дослідних завдань (протягом семестру), тематика яких доповнювала основний лекційний матеріал чи відбивала прикладні аспекти функціонування та використання мови в сучасному суспільстві, допомогла поглибити текстоінтерпретувальні й текстотвірні вміння студентів.

Формування навичок редагування наукових текстів і текстів документів – обов'язковий елемент процесу навчання, оскільки такі вміння є показниками рівня МКК студента як майбутнього фахівця. Під час виконання завдань самостійної роботи студенти з посібника «Екологічна культура фахівця як чинник сталого розвитку» (Львів, 2012) виконували завдання на редагування тексту наукового стилю. Правити тексти документів студенти навчилися на практичних заняттях «Найуживаніші ділові папери», «Вимоги до оформлення та композиція ділових

паперів. Документація з кадрово-контракткових питань» і «Довідково-інформаційні документи. Службові листи».

Робота зі становлення культуромовної компетентності студентів (удосконалення правильності, чистоти, логічності, точності, доречності, багатства й виразності мовлення) здійснювалася впродовж усього навчання. Вправи з культури мовлення органічно вплетено в різні теми курсу, оскільки вони стосуються всіх аспектів процесу навчання: від унормування акцентуаційних навичок, правильної артикуляції звуків, уникання вульгаризмів, слів-паразитів, просторіччя, лексичних повторів, вироблення практичних навичок нормативного вживання термінів, розуміння відмінностей між термінами і професіоналізмами до засвоєння стилістичних норм наукового й офіційно-ділового мовлення, збагачення активного словникового запасу.

Розвиток лексикографічної компетентності був пов'язаний із формуванням у студентів системних навичок послуговуватися словниками різних видів із довідковою метою. Спектр завдань охоплював опрацювання теоретичних питань, підготовку доповідей, виконання самостійних завдань до теми «Лексикографічна компетентність як показник мовленнєвої культури фахівця», а також різних видів вправ за допомогою словника, зокрема пошуку термінів-синонімів, антонімів, термінних словосполук із певним компонентом, порівняння значень загальноживаних слів і співзвучних лісівничих термінів, пошуку термінів із невідмінюваними частинками (наприклад, біо-, макро-, міко-, мікро-, мезо-, фіто-) тощо.

Комплексному поглибленню лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного компонентів МКК студентів сприяло використання інтерактивного методу навчання, зокрема таких його прийомів: «Навчаючи – учусь», «Два – чотири – усі разом», «Карусель», «Мікрофон», «Незакінчене речення», «Снігова куля». Саме проведення дискусії, «Мозкового штурму», «Круглого столу», симуляційних і рольових ігор забезпечило ефективну комунікативну взаємодію між студентами, сформував в них систему ціннісних орієнтирів, морально-етичних норм, вплинуло на їхнє мовлення щодо нормативності, логічності, послідовності, розвитку навичок ведення дискусії, аргументування тощо. Виконання різних видів проектів – інформаційного, ігрового, творчого – активізувало всі мовнокомунікативні вміння й навички студентів. Наприклад, метою «Спільного проекту» було вможливити міжособистісну взаємодію студентів, сформував в них спроможність вислуховувати один одного, враховувати міркування інших під час прийняття спільного рішення.

Організований таким чином освітній процес забезпечив становлення у студентів лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного компонентів МКК. Показовим, на наш погляд, було те, що студенти навчилися контролювати власне мовлення щодо правильності й необхідності висловлюватися повними реченнями, виявили значно вищий рівень загальної грамотності, почали влучно виправляти мовні огріхи один одного.

Власне формувальний етап і діагностика рівнів сформованості компонентів МКК студентів лісотехнічних спеціальностей актуалізували потребу в поглибленому вивченні ними фахових термінів у лінгвістичному аспекті, системному виробленні практичних навичок вільного оперування фаховою термінологією, складання текстів різних жанрів наукового стилю, підготовки виступів за результатами власних досліджень. Це зумовило розроблення й упровадження в освітній процес курсу

«Фахова термінологія» (для студентів освітнього рівня магістр спеціальностей «Лісове господарство» та «Деревообробні і меблеві технології»).

Узагальнювально-рефлексивний етап забезпечив систематизацію й поглиблення набутих студентами знань під час вивчення ними дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)»; за потреби коригування навчальної діяльності; поглиблене опрацювання фахової термінології; організацію рефлексії (оперативного зворотного зв'язку), усвідомлення студентом власних навчальних досягнень (збільшення обсягу мовних знань, поглиблення комунікативних умінь і навичок, якісної зміни мовлення загалом, вироблення навичок самоконтролю за власним мовленням тощо), допомогу йому в рефлексії власної навчальної діяльності, оптимізації особистісного розвитку в мовнокомунікативному аспекті; контроль та оцінювання рівня сформованості мовнокомунікативної й термінологічної компетентностей, порівняння результатів.

Оскільки основний акцент у курсі «Фахова термінологія» зроблено на поглибленні рівня термінологічної компетентності студентів лісотехнічних спеціальностей, то тематика лекцій відбивала проблематику питань термінознавства, а саме: предмета й основних категорій термінознавства; розвитку української наукової термінології; особливостей системної організації фахової термінології, її лексико-семантичних і структурно-словотвірних характеристик; класифікації жанрів наукового тексту, специфіки редагування їх, проблем унормування та стандартизації фахових термінів тощо.

У процесі вивчення дисципліни магістранти виконували завдання, розроблені до кожного заняття. Науково-методичним підґрунтям для роботи студентів став підготовлений у 2016 р. навчальний посібник для самостійної роботи студентів «Фахова термінологія», у якому розкрито зміст основних норм наукової української мови, висвітлених у ДСТУ 3966 – 2000, ДСТУ 1.5:2003 та ДСТУ 3966 – 2009; упорядковано правила творення та вживання термінів відповідно до структури української мови, подано відомості про термін і вимоги до нього, докладно описано способи творення термінів лісівництва й деревооброблення; розглянуто питання нормативного використання прийменникових конструкцій; також дібрано статті українських науковців для самостійного опрацювання.

Процес навчання на семінарських заняттях сплановано таким чином, що студенти після прослуханої лекції готували доповіді за результатами опрацьованих наукових статей. Умовою успішного виступу було додержання мовцем рекомендацій з уживання термінів, поданих у термінологічних держстандартах (такі знання студенти засвоювали з лекцій і посібника «Фахова термінологія»). Підготовка доповіді потребувала актуалізації текстоінтерпретувальних і текстотвірних навичок, тому доречною для студентів стала пам'ятка про підготовку тез і наукової доповіді. Під час виступу студента викладач контролював його мовлення щодо правильності, чистоти, різноманітності, виразності, логічності й послідовності. Після виступу студент мав змогу оцінити власне мовлення щодо нормативності, змістового наповнення, логіки викладу інформації, ефективності впливу на слухачів.

Опрацювання теми «Робота з різними жанрами наукового тексту» дало змогу студентам поглибити їхні знання стосовно підготовки тез, анотацій, наукової статті, а також правил оформлення цитат і списку використаних джерел;

підготувати їх до перших спроб наукових публікацій. Під час аналізу термінних словників особливу увагу було звернено на лексикографічний опис українських термінів лісівництва та деревооброблення (фахові словники), унормування термінів в «Енциклопедії лісівництва» й «Лісотехнічному термінологічному словнику». Вправи на редагування та перекладання науково-технічних текстів допомогли поглибити орфографічну, лексичну, граматичну та стилістичну компетентності студентів, а також їхню спроможність сприймати й відтворювати наукову інформацію.

Отже, під час опрацювання курсу «Фахова термінологія» студенти вдосконалили МКК загалом і поглибили рівень термінологічної компетентності зокрема. Майбутні фахівці, таким чином, усвідомили значущість лінгвістичної підготовки для формування належного рівня власних комунікативних якостей.

Перебіг експерименту підтвердив, що ефективність розробленої методики становлення МКК студентів лісотехнічних спеціальностей залежить від системності її впровадження, інтегрованості курсів «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та «Фахова термінологія» в освітній процес, зв'язку їх зі спеціальними дисциплінами. Таким чином, під час експерименту було впроваджено поетапну методику формування МКК студентів лісотехнічних спеціальностей, що забезпечило готовність студента до якісної комунікативної взаємодії в майбутній професійній діяльності.

Для моніторингу якості розвитку МКК було проведено діагностування за ключовими компонентами – лінгвістичним (ЛК), соціолінгвістичним (СЛК) і прагматичним (ПК).

Результати експериментально-дослідного навчання засвідчили, що високий рівень лінгвістичного компонента МКК продемонстрували 20,6 % студентів ЕГ та 14,6 % студентів КГ, а достатній – 35,9 % студентів ЕГ та 25,0 % студентів КГ; високий рівень соціолінгвістичного компонента продемонстрували 13,7 % студентів ЕГ та 6,9 % студентів КГ, достатній – 36,3 % студентів ЕГ та 25,7 % студентів КГ; високий рівень прагматичного компонента виявлено у 22,2 % студентів ЕГ та 13,5 % студентів КГ, достатній – у 37,0 % студентів ЕГ та 26,9 % студентів КГ.

Оскільки основною метою експериментального навчання було перевірити ефективність розробленої методики формування компонентів МКК, то доцільним стало виявлення різниці в показниках ЕГ і КГ. Отримані показники подано в табл. 1.

Здійснений аналіз експериментально-дослідного навчання підтвердив цілісність моделі та дієвість розробленої методики формування МКК студентів лісотехнічних спеціальностей, оскільки високий рівень лінгвістичного компонента МКК студентів ЕГ збільшився на 15,6 %, соціолінгвістичного – на 11,4 %, прагматичного – на 15,7 % порівняно з констатувальним зрізом. Суттєво зріс також достатній рівень лінгвістичного компонента МКК – на 22,5 %, соціолінгвістичного – на 21,8 %, прагматичного – на 25,2 %. Показники середнього рівня сформованості компонентів МКК студентів ЕГ зменшилися: лінгвістичного – на 6,1 %, соціолінгвістичного – на 9,6 %, прагматичного – на 13,7 %. Низький рівень вияву компонентів МКК у студентів ЕГ порівняно з констатувальним зрізом теж зменшився: ЛК – на 32,0 %, СЛК – на 23,6 %, ПК – на 27,1 %.

Показники динаміки рівнів сформованості лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного компонентів МКК студентів (%) (дисципліна «Українська мова (за професійним спрямуванням)»)

Групи	Етапи	Рівні											
		високий			достатній			середній			низький		
		ЛК	СЛК	ПК	ЛК	СЛК	ПК	ЛК	СЛК	ПК	ЛК	СЛК	ПК
ЕГ	Констатувальний	5,0	2,3	6,5	13,4	14,5	11,8	29,4	40,1	43,9	52,2	43,1	37,8
	Формувальний	20,6	13,7	22,2	35,9	36,3	37,0	23,3	30,5	30,2	20,2	19,5	10,7
	різниця	15,6	11,4	15,7	22,5	21,8	25,2	6,1	9,6	13,7	32,0	23,6	27,1
КГ	Констатувальний	5,8	1,5	6,9	12,7	16,5	9,6	37,7	38,9	45	43,9	43,1	38,5
	Формувальний	14,6	6,9	13,5	25,0	25,7	26,9	36,5	35,4	41,9	23,9	31,9	17,7
	різниця	8,8	5,4	6,6	12,3	9,2	17,3	1,2	3,5	3,1	20,0	11,2	20,8

На рис. 2 візуалізовано вищі кількісні показники рівнів сформованості лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного компонентів МКК студентів ЕГ після експериментального навчання, що підтверджують ефективність створеної моделі й апробованої методики формування МКК студентів – майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей.

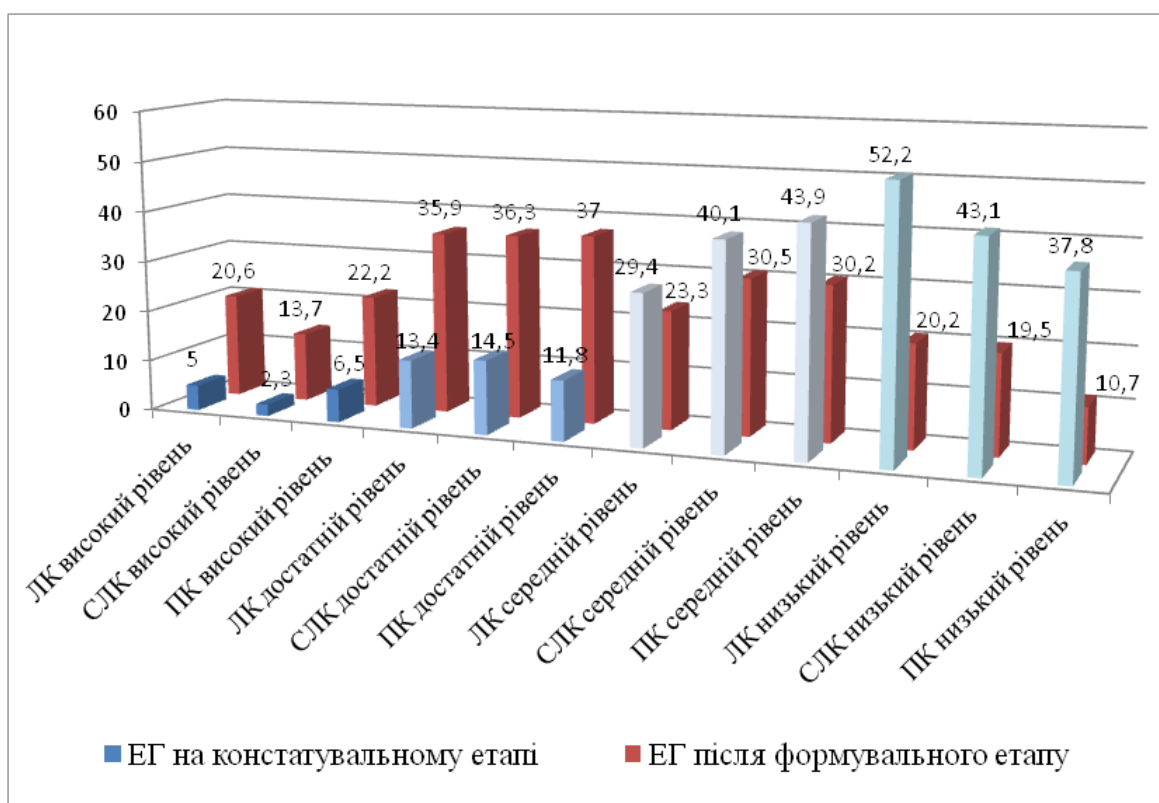


Рис. 2. Порівняльний аналіз рівнів сформованості компонентів МКК студентів ЕГ за результатами констатувального та формувального етапів (%) («Українська мова (за професійним спрямуванням)»)

Для перевірки відсутності статистичних відмінностей між контрольною й експериментальною вибірками було використано критерій Пірсона (χ^2). Показники, отримані під час порівняння результатів в ЕГ і КГ, засвідчили позитивну динаміку рівня сформованості всіх компонентів МКК студентів ЕГ після експериментального навчання.

Окремо було проведено контрольний зріз для магістрів, які вивчали дисципліну «Фахова термінологія»: студентам було запропоновано виконати комплексне завдання, мета якого – визначити рівні формування компонентів МКК студентів з особливим акцентом на термінологічну компетентність. Підсумкова робота складалася з тестів, описових теоретичних питань і підготовки доповіді або повідомлення на одну з тем, серед яких: «Сучасні екологічні проблеми західного регіону України», «Зелений офіс як форма організації праці сучасного фахівця деревооброблювальної галузі: міф чи реальність?», «Екологічні практики в деревооброблювальному виробництві», «Екопродукція в деревооброблювальному виробництві: потреба часу чи данина моді?», «Проблема унормування термінології в сучасних наукових розвідках».

Тестові завдання призначені для з'ясування рівня сформованості у студентів термінологічної компетентності; описові питання – для виявлення рівня теоретичних знань, мовнокомунікативних умінь і навичок; підготовка доповіді – для визначення вмінь студентів сприймати, осмислювати й подавати інформацію, створювати текст, перевіряти його на наявність різного роду помилок.

Позитивну динаміку рівнів сформованості лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного компонентів МКК студентів після опрацювання курсу «Фахова термінологія» (якісні показники результатів оцінювання) відбито в табл. 2 та рис. 3.

Таблиця 2

**Показники динаміки рівнів сформованості лінгвістичного,
соціолінгвістичного та прагматичного компонентів МКК студентів (%)
(дисципліна «Фахова термінологія»)**

Етапи	Рівні											
	високий			достатній			середній			низький		
	ЛК	СЛК	ПК	ЛК	СЛК	ПК	ЛК	СЛК	ПК	ЛК	СЛК	ПК
Констату- вальний	9,5	19,1	14,3	23,8	19,1	28,6	33,3	28,6	28,6	33,3	33,3	28,6
Формувальний	23,8	28,6	28,6	33,3	38,1	38,1	28,6	23,8	23,8	14,3	9,5	9,5
різниця	14,3	9,5	14,3	9,5	19	9,5	4,7	4,8	4,8	19	23,8	19,1

Порівняно з констатувальним етапом експериментально-дослідного навчання рівні сформованості в студентів компонентів МКК після вивчення курсу «Фахова термінологія» істотно змінилися: відносна кількість студентів із високим рівнем лінгвістичного компонента зросла на 14,3 %, соціолінгвістичного – на 9,5 %, прагматичного – на 14,3 %; достатній рівень ЛК виявили на 9,5 % більше студентів, СЛК – на 19 %, ПК – на 9,5 %. Відповідно відсоток студентів із середнім рівнем ЛК

знизився на 4,7 %, СЛК – на 4,8 %, ПК – на 4,8 %, а відсоток студентів з низьким рівнем ЛК зменшився на 19 %, СЛК – на 23,8 %, ПК – на 19,1 %.

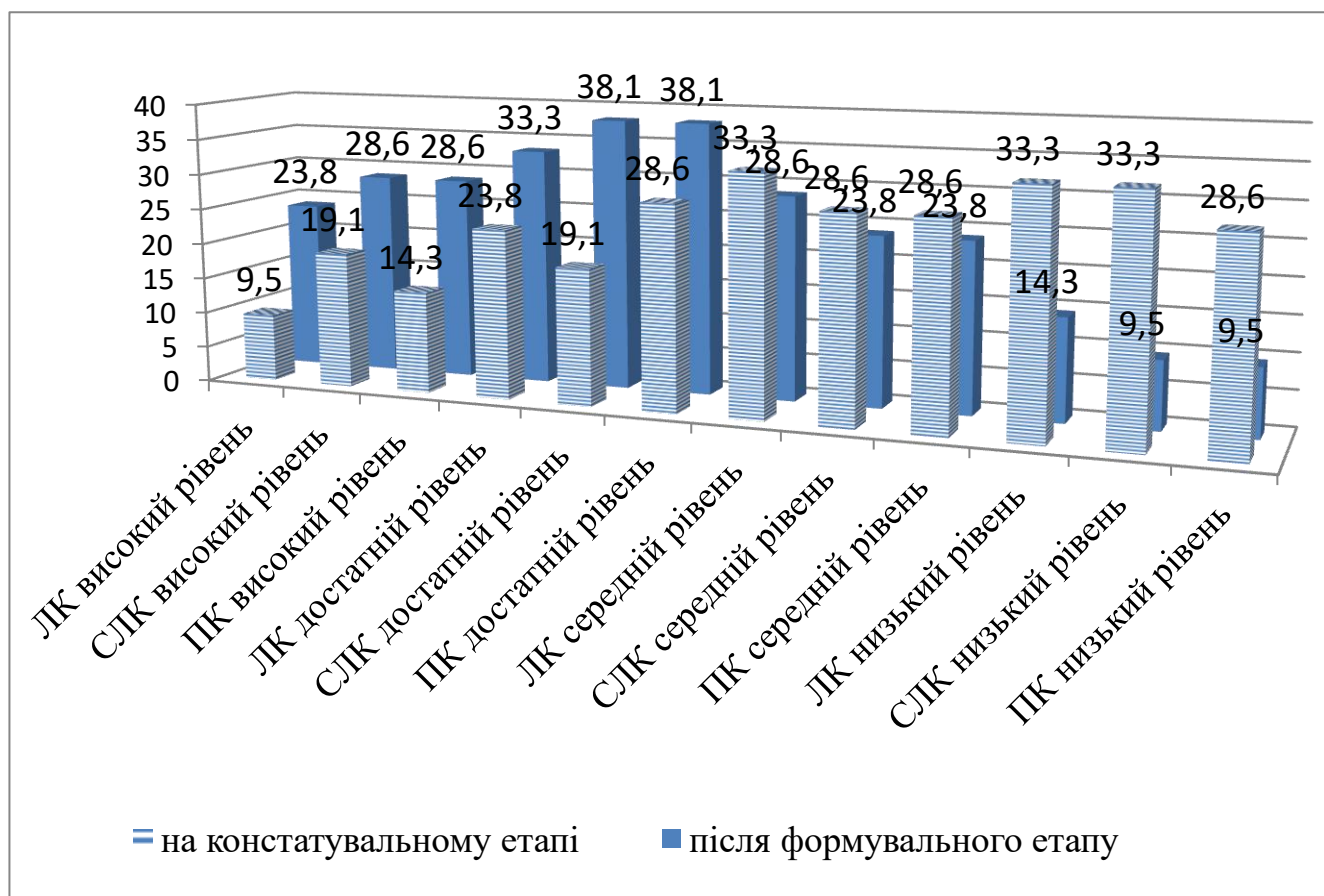


Рис. 3. Динаміка сформованості компонентів МКК студентів ЕГ за результатами констатувального та формувального етапів вивчення дисципліни «Фахова термінологія» (у %)

Загалом результати формувального етапу експерименту переконливо засвідчили, що під час вивчення «Фахової термінології» у студентів зріс рівень МКК загалом. Суттєве збільшення показників високого й достатнього рівнів прагматичного компонента МКК студентів (разом 23,8 %) указало на розвиток системи термінологічних знань, умінь і навичок студентів, тобто термінологічної компетентності.

Проведене експериментальне навчання підтвердило, що врахування в процесі навчання теоретичних засад становлення МКК студентів (філософських, соціолінгвістичних, психологічних, лінгвістичних); визначення структури МКК і відповідних комунікативних умінь і навичок, які має опанувати студент; удосконалення змісту навчання мови професійного спрямування на основі соціокультурного, компетентнісного, комунікативно-діяльнісного, особистісно зорієнтованого, аксіологічного, функційно-стилістичного, ситуаційно-проблемного та професійно зорієнтованого підходів, спроектованих на навчання у вишах, де готують фахівців лісотехнічних спеціальностей; застосування системи загальнодидактичних і специфічних принципів, ефективних методів, прийомів та засобів навчання, розробленого навчально-методичного забезпечення мовних

дисциплін, видів вправ, завдань для самостійної роботи; опрацювання студентами двох курсів – «Української мови (за професійним спрямуванням)» та «Фахової термінології» – зумовили ефективність формування МКК студентів лісотехнічних спеціальностей.

У висновках узагальнено основні результати дослідження, зокрема:

1. У контексті педагогічних концепцій і стандарту мовної освіти в Україні мовна підготовка фахівців лісотехнічних спеціальностей у вищій школі набуває особливої актуальності, тому становлення МКК студентів лісотехнічних спеціальностей є важливим лінгводидактичним завданням, покладеним на викладачів мовних дисциплін. Відповідно до мети й завдань дослідження в роботі обґрунтовано філософські, соціолінгвістичні та психологічні аспекти досліджуваної проблеми, які стали підґрунтям для розуміння й правильної в методологічному та методичному аспектах організації процесу формування МКК студентів лісотехнічних спеціальностей під час вивчення курсів «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та «Фахова термінологія».

Філософські засади концептуалізації поняття *компетентність* умотивовують розуміння цього поняття як філософської категорії, тому в основу її визначення покладено онтологічний, гносеологічний і аксіологічний підходи. Розуміння сутності компетентності ґрунтується на філософському осмисленні й обґрунтуванні навчання та діяльності людини як засобу пристосування до середовища. Під час навчання особа отримує необхідні знання та набуває вміння, навички, досвід, необхідні для самореалізації, належного способу життя, адаптації в певному соціумі, успішної професійної діяльності, тобто в неї формуються компетентності.

2. У дисертації уточнено зміст основних понять дослідження *мовнокомунікативна компетентність* студентів лісотехнічних спеціальностей, *термінологічна компетентність*, а також обґрунтовано доцільність диференційованого використання понять *компетентність* і *компетенція*.

Ключовими компонентами МКК визначено лінгвістичний, соціолінгвістичний і прагматичний; обґрунтовано значущість їх для розвитку мовнокомунікативних знань, умінь та навичок студентів лісотехнічних спеціальностей.

Важливою для формування мовної особистості фахівця визначено, зокрема, термінологічну компетентність, що є складником прагматичного компонента МКК. Ця компетентність виявляється через рівні термінологічної обізнаності й термінологічної грамотності студента й може бути сформована шляхом набуття ним системи спеціальних знань, когнітивних умінь і практичних навичок, серед яких виділяємо знання термінних одиниць та утворення їхніх граматичних форм; розуміння лексико-семантичних процесів, що відбуваються в межах терміносистеми фаху; вміння аналізувати терміни за структурою, способом творення, походженням; знання лексикографічних джерел і вміння ними послуговуватися; засвоєння правил поєднання термінів у словосполучення й речення тощо. Опанування їх визначає рівень термінологічної культури студентів.

3. Лінгвістичними засадами дослідження слугували теоретичні основи функціонування терміносистем лісівництва та деревооброблення. Засвоєння їх студентами є обов'язковою умовою формування системи фахових мовно-термінологічних знань майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей.

Доцільність вивчення фахової лексики в лінгвістичному аспекті зумовлена необхідністю вироблення в студентів навичок якісного фахового мовлення загалом.

Аналіз таксономії номінативних одиниць, парадигматичних відношень між досліджуваними термінами, зокрема явища синонімії й антонімії, словотвірних особливостей термінів лісівництва та деревооброблення, специфіки використання іншомовних термінів дав змогу окреслити коло основних дидактичних завдань, які необхідно було розв'язати в процесі навчання української мови професійного спрямування майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей і формування в них термінологічної культури.

Глибину опанування студентами теоретичного термінного матеріалу вважаємо визначальною для поглиблення їхніх фахових знань, що є основою становлення термінологічної компетентності й належного рівня комунікації в майбутній професійній діяльності.

4. Формування МКК у студентів лісотехнічних спеціальностей розглядаємо як процес, спрямований на розв'язання багатьох питань, пов'язаних з їхньою пізнавальною та навчально-практичною діяльністю, важливими аспектами якого є визначення ролі мови як соціального феномена, дослідження соціально-психологічних якостей студентів, спрямованості їх, ставлення до навчання, ціннісних орієнтацій, зацікавлення навчально-пізнавальною діяльністю, вироблення мотивації до навчання загалом.

Здійснено аналіз соціокультурних чинників, що впливають на розвиток МКК студентів закладів вищої освіти лісотехнічного спрямування. Соціально-професійна й культурно-нормативна стратифікаційні системи є визначальними для становлення соціальної ідентичності студента як продукту його взаємодії із суспільством, а ідентичність та ідентифікацію – найважливішими механізмами виховання й соціалізації особистості студента, прийняття ним певної соціальної ролі. Загалом визначено, що на кожному з етапів навчання різні соціальні чинники впливають на усвідомлення чи неусвідомлення студентом необхідності належно вчитися, формувати власну особистість, розвивати вміння й навички фахової комунікації. Уважаємо, що визначальними в навчальній діяльності студента мають бути пізнавальні та професійні мотиви (з особливим акцентом на природозбережувальну діяльність).

Урахування в освітньому процесі психологічних засад адаптації студентів, виділення їхніх особистісних якостей мали вплив на формування позитивного ставлення до навчання, розвиток фахових і комунікативних умінь та навичок студента, становлення його мовної особистості.

Психологічну структуру мовної особистості студента-лісотехніка узагальнено шляхом поєднання пізнавальних процесів свідомості із самопізнанням, самовизначенням, самоідентичністю особистості, що формуються потребами, мотивами, інтересом, прагненнями, цінностями, переконаннями та реалізуються в знаннях, уміннях і навичках, способі життєдіяльності.

5. Аналіз сутності поняття *мовна особистість* перспективний для розроблення програми, дидактичної системи й ефективних методик розвитку мовної особистості студента засобами української мови, національної культури, системи ціннісно-оцінних орієнтирів (соціально-культурних і морально-етичних) з метою

формування професійно досконалого, висококомпетентного, конкурентоспроможного фахівця відповідно до вимог суспільства й ринку праці. Наголошено на ролі мовної освіти в підготовці фахівця такого рівня.

На основі поглибленого аналізу компонентів (вербально-семантичного, лінгвокогнітивного, прагматичного) мовної особистості студента конкретизовано основні аспекти роботи зі студентом у контексті становлення його МКК, зокрема це: розвиток особистісних якостей студента, прагнення до саморозвитку, самовдосконалення, творчого зростання, виховання мотиваційно-ціннісних настанов, системи фахово зорієнтованих мовних і комунікативних знань, умінь та навичок.

Визначено сутнісні характеристики мовної особистості студента-лісотехніка, що відрізняють її від мовної особистості загалом, зокрема це: провадження професійної діяльності з усвідомленим ставленням до природи та її ресурсів; дотримання гасла «*Ad naturam vivere discimus*» («Жити в гармонії з природою»).

6. Аналіз термінологічного, лексикографічного, граматико-стилістичного, фахово-прикладного, культуромовного й комунікативного аспектів мовної підготовки дав змогу окреслити основні напрями роботи зі студентами, а саме: поглиблення їхніх лінгвістичних знань із метою формування належного рівня культури усної й писемної комунікації державною мовою, опанування фахової термінології, розвиток риторичних умінь і навичок, професійних здібностей загалом, реалізацію яких забезпечить викладання дисциплін «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та «Фахова термінологія».

Описані лінгводидактичні стратегії навчання мови спрямовані на розвиток МКК й на становлення мовної особистості майбутнього фахівця.

Доведено, що для успішного формування МКК студентів лісотехнічних спеціальностей необхідним є поєднання в процесі навчання не лише теоретичних лінгвістичних знань і практичних навичок застосування їх у майбутній діяльності, а й переконання студентів у тому, що саме якісна комунікація може стати для них засобом успішної соціалізації, можливістю взаємодіяти з іншими членами суспільства.

Значущими для реалізації когнітивної методики навчання мови професійного спрямування й фахової термінології є компетентнісний, особистісно зорієнтований, комунікативно-діяльнісний, функційно-стилістичний, ситуаційно-проблемний, аксіологічний, соціокультурний і професійно зорієнтований підходи, які вважаємо методологічними засадами розвитку МКК студентів.

Схарактеризовано систему загальнодидактичних і власне методичних принципів навчання української мови й фахової термінології, що стали підґрунтям становлення компонентів МКК студентів. Визначальним у навчанні студентів лісотехнічних спеціальностей вважаємо принцип екологізації, упровадження якого не обмежується насиченням змісту навчальних дисциплін екологічною тематикою, а полягає у формуванні екологічного світогляду, екологічної культури майбутніх фахівців.

Аналіз методів навчання в контексті спрямування їх на діяльнісну співпрацю викладача і студентів, на набуття студентами знань, умінь та навичок, на виховання й розвиток, дав змогу виділити ті, що забезпечують високу ефективність

комунікативної діяльності педагогів і достатній рівень фахової підготовки студентів.

Практична навчальна робота викладача ґрунтувалася на описаних підходах, принципах, методах, прийомах і засобах навчання. Доведено, що лише за умови комплексного використання їх можна активізувати навчальну діяльність студентів, забезпечити результативність освітнього процесу, тобто досягти мети навчання – високого рівня їхньої МКК, за якого вже мовна особистість студента виявлятиме ознаки сформованості й цілісності.

7. Розроблено та науково обґрунтовано модель формування МКК студентів – майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей, яку визначено як цілісний системний процес, що є сукупністю підходів, принципів, методів і форм організації знань, має чітко визначену послідовність реалізації й забезпечує розвиток лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного компонентів МКК студентів.

Опрацьовані методичні засади становлення МКК студентів лісотехнічних спеціальностей дали змогу підготувати навчально-методичні комплекси мовних дисциплін, що забезпечують належний рівень вивчення їх студентами, тобто практичне оволодіння засобами офіційно-ділового, наукового й розмовного стилів української мови, а отже, і розвитку МКК студентів. Уперше розроблено програму курсу «Фахова термінологія» для магістрів, які навчаються за спеціальностями «Лісове господарство», «Деревообробні та меблеві технології», що забезпечує поглиблення мовнокомунікативної й термінологічної компетентностей студентів.

Обґрунтовано, що використання діалогових, інтеграційних, тренінгових, інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення дисциплін «Українська мова (за професійним спрямуванням)» і «Фахова термінологія» не лише забезпечить належний рівень викладання їх, а й допоможе створити в аудиторії атмосферу творчої взаємодії між викладачем і студентами, зробити їх активними учасниками освітнього процесу, задіяти їхні приховані ресурси, спонукати їх до активної пізнавальної діяльності. Проектні методики розвивають у студентів уміння дискутувати, аргументовано переконувати, відстоювати власну позицію, формують навички пошукової та науково-дослідницької роботи, колективної взаємодії, розподілу обов'язків під час виконання спільного завдання, обговорення прогнозованих результатів.

Вибір методики проведення аудиторних занять й організації індивідуальної та самостійної роботи обумовлений дидактичною метою – становленням МКК студентів, спрямованістю освітнього процесу на творчий пошук, саморозвиток, самовдосконалення студентів. Пізнавальна активність студента формує його інтерес до навчання, спонукає до розвитку внутрішньої мотивації, усвідомлення ним доцільності якісної освіти.

8. Реалізація в освітньо-виховному процесі закладів вищої освіти організаційно-педагогічної структури МКК студентів лісотехнічних спеціальностей у системі фахової підготовки зумовила обґрунтування *змістово-когнітивного, ціннісно-орієнтаційного, творчодіяльнісного* критеріїв МКК студентів. Експериментальна робота здійснювалася поетапно (констатувальний і формувальний етапи). Її основна мета полягала в розробленні методики формування фахових мовнокомунікативних умінь та навичок майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей і перевірці ефективності її. За результатами констатувального

етапу, обґрунтовано необхідність розроблення ефективної методики становлення МКК студентів лісотехнічних спеціальностей з урахуванням її ключових компонентів.

Експериментально підтверджено необхідність поетапного розвитку компонентів МКК: на *пізнавально-мотиваційному етапі* з'ясовано реальний рівень мовних знань, комунікативних умінь і навичок студентів, також важливо було виробити в них стійку мотивацію до навчання; *власне формувальний етап* забезпечив вироблення мовнокомунікативних умінь і навичок студентів за лінгвістичним, соціолінгвістичним та прагматичним компонентами МКК у процесі засвоєння ними курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)»; метою *узагальнювально-рефлексивного етапу* було узагальнити й поглибити знання студентів, допомогти їм усвідомити рівень власних навчальних досягнень, здійснити діагностику рівнів сформованості компонентів МКК майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей.

Перебіг формувального етапу експерименту засвідчив доцільність упровадження в освітній процес розробленої моделі становлення МКК студентів й дієвість запропонованої методики та навчально-методичних матеріалів.

Визначено, що високий рівень сформованості лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного компонентів МКК в експериментальних групах зріс відповідно на 15,6 %, 11,4 % та 15,7 %, достатній рівень названих компонентів підвищився на 22,5%, 21,8 % та 25,2 %.

Разом із тим зменшилися показники середнього рівня сформованості компонентів МКК студентів: лінгвістичного – на 6,1 %, соціолінгвістичного – на 9,6 %, прагматичного – на 13,7 %. Суттєво меншими стали показники низького рівня сформованості компонентів МКК студентів, а саме: лінгвістичного – на 32,1 %, соціолінгвістичного – на 23,6 %, прагматичного – на 27,1%.

Послідовне вивчення студентами дисциплін «Українська мова (за професійним спрямуванням)» і «Фахова термінологія» сприяло формуванню вищого рівня МКК студентів, на що вказують результати порівняльного аналізу показників констатувального й контрольного-оцінювального етапів дослідження. Так, після опрацювання студентами дисципліни «Фахова термінологія» високий рівень сформованості лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного компонентів МКК студентів зріс на 14,3 %, 9,5 % і 14,3 % відповідно, а достатній – на 9,5 %, 19,0 % та 9,5 %.

Отримані результати дають змогу стверджувати, що за умови вивчення студентами двох фахово зорієнтованих мовних дисциплін – «Української мови (за професійним спрямуванням)» (для бакалаврів) і «Фахової термінології» (для магістрів) – рівень їхньої МКК значно зріс.

У створеній моделі й розробленій на її основі методиці формування МКК узагальнено досвід роботи зі студентами лісотехнічних спеціальностей закладів вищої освіти України.

Підготовлена наукова розвідка не охоплює всіх аспектів досліджуваної проблеми, проте актуалізує можливості використання апробованої методики в процесі вивчення української мови професійного спрямування та фахової термінології студентами технічних спеціальностей вишів України. Перспективи

подальшого дослідження вбачаємо в поглибленому вивченні зарубіжного досвіду організації навчання фахового мовлення студентів. Науковий пошук буде продовжено в напрямі опрацювання й використання інноваційних педагогічних технологій у мовній підготовці студентів вищої школи України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Монографія

1. Гридчук О. Є. Наукові основи формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей: монографія. Львів: Новий Світ–2000, 2017. 446 с.

Публікації в наукових фахових виданнях України

2. Гридчук О. Є. Культура мовлення у фаховій підготовці студентів лісотехнічного вузу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Педагогіка»*. 2013. № 1. С.115–122.

3. Гридчук О. Є. Термінологічний словник як джерело засвоєння фахової лексики. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Львів, 2014. № 1. С. 47–57.

4. Гридчук О. Є. Лінгвістичне підґрунтя навчання студентами фахової термінології (на матеріалі термінів-словосполучень лісівництва та деревообробки). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка»*. Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2014. Вип. 26. С. 43–47.

5. Гридчук О. Є. Специфіка навчальних текстів для викладання фахової термінології студентам вищих навчальних закладів лісотехнічного профілю. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки: зб. наук. пр. Бердянськ: БЛПУ, 2014. Вип. 3. С. 63–69.*

6. Гридчук О. Є. Найважливіші аспекти мовної підготовки студентів лісотехнічного напрямку навчання. *Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. пр. Кривий Ріг, 2014. Вип. 42. С. 29–33.*

7. Гридчук О. Є. Актуальність курсу «Фахова термінологія» у вищій школі нефілологічного профілю. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка»*. Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2014. Вип. 30. С. 50–54.

8. Гридчук О. Є. Система вправ для формування мовнокомунікативної компетентності студентів ВНЗ лісотехнічного профілю. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки: зб. наук. пр. Бердянськ: БЛПУ, 2015. Вип. 1. С. 33–41.*

9. Гридчук О. Є. Використання наукових текстів для формування мовнокомунікативної компетентності студентів у курсі «Фахова термінологія». *Теоретична і дидактична філологія: зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 19. С. 39–55.*

10. Гриджук О. Є. Вивчення структурно-словотвірних особливостей термінів деревооброблення у курсі «Фахова термінологія». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Педагогіка»*. 2015. № 1. С. 99–106.

11. Гриджук О. Є. Вивчення структурно-словотвірних особливостей термінів лісівництва у курсі «Фахова термінологія». *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки: зб. наук. пр. Бердянськ: БДПУ, 2015. Вип. 2. С. 47–56.*

12. Гриджук О. Є. Формування мовнокомунікативної компетентності студентів на основі вивчення фахової лексики лісівництва й деревооброблення. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Педагогіка»*. 2015. № 3. С. 106–113.

13. Гриджук О. Є. Система вправ для формування мовно-термінологічних знань студентів ВНЗ лісотехнічного профілю. *Теоретична і дидактична філологія: зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 21. С. 3–14.*

14. Гриджук О. Є. Специфіка формування мовнокомунікативної компетентності студентів лісотехнічного напрямку підготовки. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Педагогіка»*. 2016. № 1. С. 75–81.

15. Гриджук О. Є. Компоненти термінологічної компетентності студентів лісотехнічних спеціальностей. *Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. пр. Кривий Ріг, 2016. Вип. 48. С. 12–17.*

16. Гриджук О. Є. До проблеми визначення сутності мовнокомунікативної компетентності студентів ВНЗ лісотехнічного спрямування. *Теоретична і дидактична філологія: зб. наук. пр. Серія «Педагогіка»*. Переяслав-Хмельницький, 2016. Вип. 22. С. 12–23.

17. Гриджук О. Є. Специфіка компонентів мовнокомунікативної компетентності студентів ВНЗ лісотехнічного спрямування. *Наука і освіта*. 2016. № 6/СХХХХVII. С. 116–122.

18. Гриджук О. Є. Філософські засади формування професійної комунікативно-мовленнєвої компетентності студентів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Вип. 5 (112). Серія «Педагогіка». Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2016. С. 24–32.

19. Гриджук О. Є. Дослідження соціальних чинників формування мовнокомунікативної компетентності студента (на матеріалі опитування студентів лісотехнічних спеціальностей). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Педагогіка»*. 2017. № 1. С. 127–136.

20. Гриджук О. Є. Психологічні аспекти становлення мовної особистості студента-лісотехніка. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. пр. Вип. 1. Бердянськ: БДПУ, 2017. С. 130–136.*

Публікації в наукових періодичних виданнях інших держав

21. Гриджук О. Є. Інтерактивні методи навчання студентів української мови за професійним спрямуванням. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III (37), Issue: 75, 2015. P. 38–41.

22. Гриджук О. Е. Развитие языковых и коммуникативных умений и навыков студентов вузов лесотехнического профиля при помощи технологий интерактивного обучения. *Вестник Магилёвского государственного университета имени А. А. Куляшова. Серия С. Психолога-педагогические науки*. 2016. № 1 (47). С. 78–85.

23. Гриджук О. Е. Учебный проект: профессиональная подготовка будущих специалистов. *Народная асвета*. 2016. № 3. С. 8–12.

24. Гриджук О. Є. Мовна особистість як актуальний об'єкт дослідження в сучасній лінгводидактиці. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, IV(42), Issue: 87, 2016. P. 24–27.

25. Гриджук О. Є. Компоненти мовної особистості студента – майбутнього фахівця лісопромислової галузі. *East European Scientific Journal. Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe*. Volume 4, 4 (8), 2016. P. 17–21.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

Навчально-методичні матеріали і посібники

26. Гриджук О. Є. Українська мова (за професійним спрямуванням) у таблицях і схемах. Львів: Магнолія 2006, 2010. 238 с. (Гриф МОН України).

27. Екологічна культура фахівця як чинник сталого розвитку: навч. посіб. з екологізації змісту дисциплін соціально-гуманітарного циклу / [В. Т. Андрушко, Н. М. Дуда, О. Є. Гриджук та ін.]; за заг. ред. І. П. Магазинщикової. Львів: НЛТУ України, 2012. 335 с.

28. Гриджук О. Є., Вінтонів Р. В., Гонтар Т. О. Навчально-методичні матеріали з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для студентів усіх спеціальностей. Львів: НЛТУ України, 2010. 68 с.

29. Гриджук О. Є., Вінтонів Р. В., Гонтар Т. О. Навчально-методичні матеріали з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для студентів усіх спеціальностей. Львів: РРВ НЛТУ України, 2012. 116 с.

30. Гриджук О. Є., Ханас І. З. Методичні матеріали та завдання для контрольних робіт з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Львів: РВВ НЛТУ України, 2012. 84 с.

31. Гриджук О. Є., Магазинщикова І. П., Шлемкевич С. Л. Навчально-методичні матеріали та завдання для контрольних робіт з курсу «Культура особистості» (для студентів заочної форми навчання усіх спеціальностей). Львів: РВВ НЛТУ України, 2012. 32 с.

32. Гриджук О. Є., Вінтонів Р. В., Гонтар Т. О. Навчально-методичні матеріали з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для студентів усіх спеціальностей. Львів: РРВ НЛТУ України, 2013. 116 с. (із завданнями екологічного спрямування)

33. Гриджук О. Є., Вінтонів Р. В. Українська мова (за професійним спрямуванням): навчально-методичні матеріали з вивчення дисципліни для студентів усіх спеціальностей. Львів: РРВ НЛТУ України, 2014. 120 с.

34. Гриджук О. Є. Українська мова за професійним спрямуванням: навчально-методичні матеріали з дисципліни для студентів напряму підготовки 6.090103 «Лісове і садово-паркове господарство». Львів: РРВ НЛТУ України, 2015. 92 с.

35. Гриджук О. Є., Денис І. З., Дуда Н. М. Навчально-методичні матеріали з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для студентів спеціальностей 6.050502 «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології», 6.050502 «Інженерна механіка», 6.050502 «Обладнання лісового комплексу», 6.051301 «Хімічна технологія». Львів: РРВ НЛТУ України, 2015. 92 с.

36. Гриджук О. Є., Денис І. З., Дуда Н. М. Навчально-методичні матеріали з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для студентів усіх спеціальностей 6.030509 «Облік і аудит», 6.030504 «Економіка підприємництва». Львів: РРВ НЛТУ України, 2015. 92 с.

37. Гриджук О. Є., Денис І. З. Методичні матеріали та завдання для контрольних робіт з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Львів: РРВ НЛТУ України, 2015. 84 с.

38. Гриджук О. Є., Магазинщикова І. П., Шлемкевич С. Л. Методичні матеріали та завдання для контрольних робіт з курсу «Культура особистості» (для студентів заочної форми навчання усіх спеціальностей). Львів: РРВ НЛТУ України, 2015. 35 с.

39. Гриджук О. Є. Фахова термінологія: навчально-методичні матеріали з дисципліни для студентів, що навчаються за спеціальністю 205 «Лісове господарство». Львів: РРВ НЛТУ України, 2016. 28 с.

40. Гриджук О. Є. Фахова термінологія: навч. посіб. для самостійної роботи студентів. Львів: Новий Світ – 2000, 2016. 404 с.

41. Гриджук О. Є. Фахова термінологія: навчально-методичні матеріали з дисципліни для студентів, що навчаються за спеціальністю 187 «Деревообробні та меблеві технології». Львів: РРВ НЛТУ України, 2017. 28 с.

42. Гриджук О. Є., Магазинщикова І. П., Шлемкевич С. Л. Культура особистості: навчально-методичні матеріали. Львів: РРВ НЛТУ України, 2017. 40 с.

43. Гриджук О. Є., Кравець М. С. Українознавство: навчально-методичні матеріали до вивчення дисципліни студентами спеціальності «Комп'ютерні науки». Львів: РРВ НЛТУ України, 2017. 48 с.

44. Гриджук О. Є. Практикум з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» для студентів усіх спеціальностей. Львів: РРВ НЛТУ України, 2017. 52 с.

Навчальні програми

45. Культура особистості. Робоча програма навчальної дисципліни / уклад.: О. Є. Гриджук, І. П. Магазинщикова, О. О. Тарасенко, С. Л. Шлемкевич. Львів: Національний лісотехнічний університет України, 2011. 19 с.

46. Українська мова (за професійним спрямуванням): робоча програма навчальної дисципліни / уклад. О. Є. Гриджук. Львів: Національний лісотехнічний університет України, 2012. 29 с.

47. Формування екологічної компетентності фахівця засобами соціально-гуманітарної освіти: екологізовані робочі програми навчальних дисциплін /

[В. Т. Андрушко, О. Є. Гриджук, Н. М. Дуда, М. С. Кравець, О. М. Лободинська, І. П. Магазинщикова, С. Л. Шлемкевич]; за заг. ред. І. П. Магазинщикової. Львів: ЗУКЦ, 2013. 192 с. (С.37–65).

48. Робоча програма навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для студентів за напрямами підготовки 6.050502 «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології», 6.050502 «Інженерна механіка», 6.050502 «Обладнання лісового комплексу», 6.020207 «Дизайн», 6.051301 «Хімічна технологія», 6.051801 «Деревооброблювальні технології» / уклад.: О. Є. Гриджук, І. З. Денис. Львів, 2015. 35 с.

49. Робоча програма навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для студентів за напрямами підготовки 6.030509 «Облік і аудит», 6.030504 «Економіка підприємництва», 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» / уклад.: О. Є. Гриджук, І. З. Денис. Львів, 2015. 39 с.

50. Робоча програма навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для студентів за напрямом підготовки 6.090103 «Лісове і садово-паркове господарство», спеціальністю 30401 «Лісове господарство» / уклад.: О. Є. Гриджук. Львів: НЛТУ України, 2015. 23 с.

51. Культура особистості. Робоча програма навчальної дисципліни для студентів за напрямом підготовки: 6.090103, спеціальність: 7.09010301 / уклад.: О. Є. Гриджук, І. П. Магазинщикова, С. Л. Шлемкевич. Львів: НЛТУ України, 2015. 20 с.

52. Робоча програма навчальної дисципліни «Українознавство» для студентів за напрямом підготовки 6.050101 / уклад.: О. Гриджук, М. Кравець. Львів: НЛТУ України, 2016 р. 29 с.

53. Робоча програма навчальної дисципліни «Фахова термінологія» для студентів, що навчаються за спеціальністю 205 «Лісове господарство» / уклад.: О. Є. Гриджук. Львів: НЛТУ України, 2016. 16 с.

54. Робоча програма навчальної дисципліни «Фахова термінологія» для студентів, що навчаються за спеціальністю 187 «Деревообробні та меблеві технології» / уклад.: О. Є. Гриджук. Львів: НЛТУ України, 2017. 16 с.

55. Робоча програма навчальної дисципліни «Імідж ділової людини» для студентів, що навчаються за спеціальністю 205 «Лісове господарство» / уклад.: О. Є. Гриджук, І. П. Магазинщикова, С. Л. Шлемкевич. Львів: НЛТУ України, 2016. 14 с.

Наукові праці, що додатково відображають результати дисертації

56. Гриджук О. Є., Вінтонів Р. В. Короткий тлумачний словник-довідник понять і термінів лісівництва. Львів: НЛТУ України, 2009. 88 с.

57. Гриджук О. Є. Засвоєння фахової термінологічної лексики у процесі вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням». *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2010. Вип. 50. С. 197–202.

58. Гриджук О. Є. Подвійне наголошування: словник-довідник. Львів: ЗУКЦ, 2013. 180 с.

59. Гриджук О. Є. Подвійне наголошування: принципи створення словника-довідника. *Мова. Культура. Взаєморозуміння*: збірн. наук. праць. Вип. 3. Дрогобич: ДПУ ім. І. Франка, 2013. С. 144–153.

60. Гриджук О. Є. Формування екологічної компетенції студентів технічного вищого навчального закладу у процесі вивчення «Української мови за професійним спрямуванням». *Україна: Схід – Захід – проблеми сталого розвитку*: матеріали другого туру Всеукр. наук.-практ. конф. 24–25 листопада 2011 р. Львів: РВВ НЛТУ України, 2011. Т. 1. С. 102–104.

61. Гриджук О. Є. Використання інтерактивних методів навчання при вивченні фахової термінології. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців»*. 9-10 жовтня 2013 р. Львів, 2013. С. 66–68.

62. Гриджук О. Особливості навчання студентів ВНЗ фахової термінології лісотехнічного профілю. *Мова в професійному вимірі: комунікативно-культурний аспект*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 17–18 грудня 2014 р.: У 2-х ч. Ч. II. Харків: НУЦЗУ, 2014. С. 48–50.

63. Гриджук О. Є. Використання методу проектів у навчанні студентів ВНЗ нефілологічного профілю. *Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі: теорія і практика*: матеріали Всеукраїнськ. наук.-практ. конф., м. Одеса, 29-30 жовтня 2015 р. Одеса, 2015. С. 22–25.

64. Гриджук О. Є. Формування мовнокомунікативної компетентності студентів ВНЗ лісотехнічного профілю: система вправ і творчих завдань. *Фундаменталізація змісту загальноосвітньої та професійної підготовки: проблеми і перспективи*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 22–23 жовтня 2015 р.). Кривий Ріг, 2015. С. 56–57.

65. Гриджук О. Є. Роль тексту в розвитку мовнокомунікативної компетентності студентів лісотехнічних спеціальностей ВНЗ. *Лінгвістика наукового тексту: теорія і практика*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон, 17–18 березня 2016 р.). Херсон, 2016. С. 44–46.

66. Гриджук О. Є. Підходи до формування мовнокомунікативної компетентності студентів. *Проблеми якості професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 28–29 жовтня 2016 р. Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2016. С. 14–15.

67. Гриджук О. Є. Самостійна робота з курсу «Українська мова професійного спрямування» в підготовці студентів лісотехнічних спеціальностей. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки*: зб. наук. пр. Кропивницький: КЛА НАУ, 2017. Вип. 1. С. 407–412.

68. Гриджук О. Є. Принцип екологізації у навчанні студентів української мови професійного спрямування. *Екологізація освіти як чинник сталого розвитку суспільства*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Львів: РВВ НЛТУ України, 2017. С. 54–56.

АНОТАЦІЯ

Гриджук О. Є. Теоретико-методичні засади формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». – Херсонський державний університет, Херсон, 2018.

У дисертації розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено методику становлення мовнокомунікативної компетентності студентів лісотехнічних спеціальностей; схарактеризовано поняття мовнокомунікативна компетентність і її компоненти; досліджено соціальні та психологічні чинники формування мовнокомунікативної компетентності з урахуванням розвитку мовної особистості студента.

Описано термінологічний, лексикографічний, граматико-стилістичний, фахово-прикладний, культуромовний і комунікативний аспекти мовної підготовки студентів; обґрунтовано доцільність поглибленого вивчення студентами фахової термінології; визначено лінгводидактичні засади становлення мовнокомунікативної компетентності (стратегії, підходи, принципи, методи, прийоми, засоби); репрезентовано продуктивні технології навчання студентів мови професійного спрямування; розроблено навчально-методичні комплекси дисциплін «Українська мова (за професійним спрямуванням)» і «Фахова термінологія».

Розроблено й науково обґрунтовано модель формування мовнокомунікативної компетентності студентів; виділено критерії (змістово-когнітивний, ціннісно-орієнтаційний, творчодіяльнісний) й рівні сформованості компонентів мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей; описано пізнавально-мотиваційний, власне формувальний, узагальнювально-рефлексивний етапи становлення лінгвістичного, соціолінгвістичного й прагматичного компонентів мовнокомунікативної компетентності в системі фахової підготовки майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей; доведено ефективність експериментальної методики розвитку мовнокомунікативних знань, умінь і навичок студентів.

Ключові слова: мовнокомунікативна компетентність, лінгвістичний компонент, соціолінгвістичний компонент, прагматичний компонент, термінологічна компетентність, мовна підготовка студентів, фахова термінологія, терміносистеми лісівництва та деревооброблення, мовна особистість, особистісно зорієнтоване навчання, компетентнісний підхід, екологізація освіти, види вправ, культура мовлення, інтерактивний метод.

АННОТАЦИЯ

Гриджук О. Е. Теоретико-методические основы формирования языковой и коммуникативной компетентности будущих специалистов лесотехнических специальностей. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.02 «Теория и методика обучения (украинский язык)». – Херсонский государственный университет, Херсон, 2018.

В диссертации разработана, теоретически обоснована и экспериментально проверена методика развития языковой и коммуникативной компетентности студентов лесотехнических специальностей. Охарактеризованы философские, социолингвистические и психологические основы исследования, которые легли в основу организации процесса формирования языковой и коммуникативной компетентности студентов лесотехнических специальностей и построения процесса обучения лингвистическим дисциплинам.

Исследованы социокультурные и личностные факторы формирования языковой и коммуникативной компетентности с учетом развития языковой личности студента. Языковая и коммуникативная компетентность определена как интеллектуально и личностно обусловленное интегральное профессионально ориентированное свойство студента как будущего специалиста, поскольку для нее характерны признаки, общие для главных компетенций – интегрированность, надпредметность, полифункциональность.

Лингвистический, социолингвистический и прагматический компоненты определены ключевыми для языковой и коммуникативной компетентности студентов лесотехнических специальностей; обоснована их важность для развития языковых и коммуникативных знаний, умений и навыков студентов.

Лингвистическими основами исследования названы теоретические знания о функционировании терминологических систем лесоводства и деревообработки. Изучение словообразовательной организации украинских терминов лесоведения и деревообработки, наиболее продуктивных способов и моделей их образования, лексико-семантических процессов, им присущих, обозначено как обязательное условие формирования у студентов системы профессиональных языковых и терминологических знаний.

Описаны аспекты языковой подготовки студентов – терминологический, лексикографический, грамматико-стилистический, профессионально-прикладной, коммуникативный. Обоснована целесообразность углубленного изучения студентами профессиональной терминологии. Определены лингводидактические основы развития языковой и коммуникативной компетентности (стратегии, подходы, принципы, методы, приемы, средства). Представлены продуктивные технологии обучения студентов языку профессиональной направленности; разработаны учебно-методические комплексы дисциплин «Украинский язык (по профессиональной направленности)» и «Профессиональная терминология».

Разработана и научно обоснована модель развития языковой и коммуникативной компетентности студентов; выделены критерии (содержательно-когнитивный, ценностно ориентационный, творчески деятельностный) и уровни сформированности компонентов языковой и коммуникативной компетентности студентов; описаны познавательный-мотивационный, собственно формирующий, обобщающе-рефлексивный этапы формирования компонентов языковой и коммуникативной компетентности в системе профессиональной подготовки будущих специалистов лесотехнических специальностей; доказана эффективность экспериментальной методики развития языковых и коммуникативных знаний, умений и навыков студентов.

Ключевые слова: языковая и коммуникативная компетентность, лингвистический компонент, социолингвистический компонент, прагматический компонент, терминологическая компетентность, языковая подготовка студентов, профессиональная терминология, терминологические системы лесоводства и деревообработки, языковая личность, личностно ориентированное обучение, компетентностный подход, экологизация образования, виды упражнений, культура речи, интерактивный метод.

SUMMARY

Hrydzhuk O. Theoretical and methodical principles of formation of language and communicative competence of future specialists in forest engineering specialties. – Qualification scientific work on manuscript copyright.

Thesis for a scientific degree of the doctor of pedagogical sciences, specialty 13.00.02 «Theory and methods of teaching (The Ukrainian language)». – Kherson State University, Kherson, 2018.

In the dissertation the methodology of formation of language communicative competence of students of forest engineering specialties is developed and theoretically substantiated and experimentally tested. The notion of language and communicative competence and its components are characterized. The social and psychological factors of the formation of language and communicative competence in the light of the student's linguistic personality development are researched.

The terminological, lexicographic, grammar-stylistic, professional-applied and communicative aspects of language training of students are described. The expediency of in-depth training of professional terminology by students is substantiated. Linguo-didactic basis of the formation of language and communicative competence (strategies, approaches, principles, methods, techniques and means) are identified. Productive technologies of student's teaching of professional language are represented. Educational-methodical complexes of disciplines "The Ukrainian language for proficiency" and "Professional terminology" are developed.

The model of formation of language and communicative competence of students is developed and scientifically substantiated. Criteria (content-cognitive, value-orientation, creativity) and levels of formation of the components of the language and communicative competence of students are distinguished. Cognitive-motivational, actually molding, generalization-reflexive stages of the formation of linguistic, sociolinguistic and pragmatic components of linguistic and communicative competence in the system of professional training of future specialists in forestry specialties are described. The effectiveness of the experimental methodology of language and communicative knowledge, skills and abilities of students is proved.

Keywords: language and communicative competence, linguistic component, sociolinguistic component, pragmatic component, terminological competence, linguistic teaching of students, professional terminology, terminological systems of Forestry and Wood technology, language personality, personally oriented education, competence approach, greening education, types of exercises, culture of speech, interactive method.

Підписано до друку 19.04.2018 р. Формат 60х90/16.
Папір офсетний. Друк ризографічний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 1,9. Наклад 100 пр. Зам. № 81

Віддруковано з готових оригінал-макетів у ТОВ «Айлант»
Свідоцтво про реєстрацію ХС №1 від 20.08.2000 р.
73000, м. Херсон, пров. Пугачова, 5/20
тел.: 050-396-08-91; 49-33-48.